

Українські порохівниці

XVII – початку XX століть

в колекції Музею українського народного декоративного мистецтва

*Українські
порохівниці
XVII – початку XX століть*

Українські порохівниці XVII–початку XX століть

в колекції Музею українського народного декоративного мистецтва

каталог

*автор-упорядник
Людмила Білоус*

**РОДОВІД
ОРАНТА**

УДК 069.5:745](085)

ББК 85.1014я2

Б61

Автор-упорядник:

Людмила Білоус

Дизайн та верстка:

Андрій та Оксана Чумаченко

Фото: Дмитро Колосов

Редакція: Настя Голтвенко

© РОДОВІД видавництво, 2008

© Людмила Білоус, текст, 2008

© Музей українського народного
декоративного мистецтва, 2008

ISBN 978-966-7845-39-1

Зміст

Вступ

- 7 Вступ
- 11 Українські порохівниці в колекції музею
- 17 Ілюстрації
- 69 Пояснення до каталогу
- 71 Каталог
- 83 Перелік скорочень
- 85 Виставки
- 87 Література

Вступ

Художня обробка кістки та рогу була добре відома ще майстрам Київської Русі. Про високу якість виробів давньоруських умільців свідчать археологічні знахідки та письмові джерела. Після татарської навали (XIII ст.) цей вид мистецтва, як і багато інших, занепадає, а з XVII ст. набуває нового розвитку переважно в оздобленні порохівниць.

Нині ці пам'ятки є невід'ємною складовою української історії та культури, але, на жаль, досліджені вони значно менше ніж твори інших галузей традиційного народного мистецтва. Однією з причин є незначна кількість предметів, що збереглися до наших днів. Переважну більшість складають порохівниці XVIII століття. Пам'яток XVII, XIX століть зустрічаємо значно менше.

Історичні джерела містять відомості про те, що на території України порохівниці почали виготовляти від часу появи вогнепальної зброї, заряд якої набивався з дула. Їх виникнення тісно пов'язане з історією Запорозького козацтва, період утворення якого охоплює 1471–1583 рр.¹ Запорозькі козаки заселяли територію у пониззі Дніпра, за порогами, вели бойові дії, захищаючи українські землі від завойовників, адже ще з XIV ст. Україна зазнавала руйнівних наскоків з боку Золотої Орди, кримських татар, а з кінця XV ст. – султанської Туреччини. Українські землі захоплювали також литовські та польські феодали.

Рушниці та порохівниці запорожці почали застосовувати ще у XVI ст. Про це свідчить зображення козака з мушкетом, списом і рогом за поясом на військовій печатці, наданій козакам польськими королями Сигізмундом I (1507–1548) і Стефаном Баторієм (1576–1586).² У більш пізні часи зображення козака з порохівницею на поясі збереглося на козацьких корогах³ і гетьманських печатках.⁴

Яків Собеський (1588–1646), батько польського короля Яна III Собеського, був учасником Хотинської війни 1620–1621 рр. і свідчив, що рушницями володіли всі запорозькі козаки.⁵ Під Хотином перебувало в той час 30 000 озброєних рушницями козаків.⁶ Французький інженер Гійом-Левасер де Боплан (1600–1673), подорожуючи Україною й описуючи життя запорожців, зазначав, що вирушаючи у похід, кожний козак брав із собою шаблю, дві рушниці та 6 ліврів пороху (близько 3 кг).⁷

Невід'ємною супутницею козака у військових походах була і порохівниця. Найбільш придатним матеріалом для зберігання пороху

виявився ріг. Він був міцним, легким і водонепроникним. Переважно використовували ріг оленя, лося, сайгака.⁸ Для виготовлення порохівниці обирали найбільш містку частину рога – стовбур з двома розгалуженнями. Торці закривали кістяними, дерев'яними чи металевими заглушками. В один із них вставлялася металева або кістяна трубочка для засипання пороху в рушницю. Вона закривалася пробкою або металевою накривкою на пружині. Нерідко порохівниці оснащували спеціальним пристроєм – дозатором для відмірювання однакового заряду – або мали для цього прикріплену на шкіряному ремінці кістяну мірку. Через наскрізний отвір або за допомогою кілець порохівницю підвішували до пояса.

Виготовляли порохівниці для власних потреб як самі козаки, так і досвідчені майстри-ремесники. На території Запорозької Січі були розвинуті різноманітні ремесла, у тому числі з виготовлення пороху та порохівниць, відливання куль.

Рогові порохівниці оздоблювали неглибоким контурним різьбленням (гравіруванням) із штриховим або сітчастим заповненням окремих елементів малюнка. У заглиблення втирали чорну фарбу, яку готували, змішуючи сажу з оліфою⁹ або вугільний пил з олією.¹⁰ Це надавало малюнку графічної виразності.

Користувалися і порохівницями, виготовленими з рогу бика. Вони були пласкої серповидної форми, темного кольору, на якому неглибокі контурні лінії гравірованого малюнка читаються невиразно.

З дерева або шкіри виготовляли порохівниці-ладунки (лядунки). У них зберігали вже відлиті кулі. Дерев'яні мали форму серця, баклаги, а шкіряні – у вигляді міхура.

Порохівниці часто називали натрусками. Про це свідчать і численні гравіровані написи на самих творах. Натруска – це спеціальна порохівниця невеликого розміру без дозатора, в якій зберігався дрібно розтертий порох, що підсипався перед пострілом на полицю біля запальнового отвору вогнепальної зброї.¹¹

Користувалися порохівницями не лише запорозькі козаки. У більш пізні часи вони з'явилися і у мисливців. Особливо поширеними були на Гуцульщині. У цій місцевості головну роль в оздобленні рогових порохівниць відігравали металеві карбовані накладні пластини, які огортали кінці стовбура і розгалужень. Дерев'яні декорували різьбленням, а інколи й інкрустацією різними матеріалами: кольоровим деревом, рогом, бісером, перламутром.

У 1775 р. за указом російської імператриці Катерини II Запорозька Січ припинила своє існування. Частина запорозьких козаків оселилася за Дунаєм, утворивши Задунайську Січ, частина – на узбережжі Чорно-

го моря (Чорноморське козацьке військо). Та й на кубанському терені ще довго зберігалися козацькі звичаї та традиції. Осілими козаками заселялась і Слобідська Україна. На ці території разом з переселенцями потрапляли і порохівниці. Цим ускладнюється визначення місця виготовлення пам'яток, а радше маємо зазвичай інформацію про місце їх побутування перед тим, як вони надійшли до музею.

Порохівниці ніколи не були предметом спеціального дослідження. Згадувалися вони переважно в контексті викладення історії України періоду Запорозького козацтва, вивчення військової зброї та військового спорядження. Увагу цим пам'яткам як творам народного мистецтва вперше приділили П. Г. Юрченко¹² і О. Р. Тищенко¹³, які дали стислу загальну характеристику розвитку художньої обробки кістки та рогу на території України, зокрема на прикладі порохівниць. Спроба дати аналіз орнаментальних особливостей цих творів за матеріалами колекції Музею українського народного декоративного мистецтва була здійснена Л. С. Білоус¹⁴. Значна частина творів музейної колекції використовувалась як ілюстративний матеріал до різних видань.

Даний каталог не претендує на всеохоплююче дослідження цієї цікавої та самобутньої галузі української національної культури. На прикладі однієї колекції зробити це неможливо. Але на сьогодні – це перший науковий каталог, який знайомить з одним із музейних зібрань українських порохівниць – пам'яток великого історичного та художнього значення.

Примітки:

- 1 Яворницький Д. І. Історія запорозького козацтва. – К., 1990. – Т.2. – С. 17.
- 2 Яворницький Д. І. Історія... – Т.1. – С. 215–216, 222.
- 3 Грушевський М. Ілюстрована історія України. – Київ – Львів, 1913. – С. 468. – Іл. 368.
- 4 Ситий Ігор. Гетьманські універсали й печатки у збірці Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського // Пам'ятки України: історія та культура. Державний науковий часопис. – 2001. – № 1–2. – С. 148–154.
- 5 Яворницький Д. І. Історія... – Т.1. – С. 214.
- 6 Крип'якевич І., Гнатювич Б. Історія українського війська. – Львів, 1936. – Ч.ІІ. – С. 258.
- 7 Гійом Левассер де Боплан. Опис України. – К., 1990. – С. 72.
- 8 Сайгак (сугак, сайга) – дика степова коза з білими рогами. Була предметом полювання запорозьких козаків.
- 9 Тищенко О. Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII–XVIII ст.). – К., 1992. – С. 93.
- 10 Будзан А. Ф., Юрченко П. Г. Різьблення на дереві та рогові / Історія українського мистецтва. – К., 1968. – Т.3. – С. 362.
- 11 Комишан Віктор. Словник зброярських термінів / Україна – козацька держава. – К., 2005. – С. 237.
- 12 Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал / Упоряд.: Юрченко П. Г., Будзан А. Ф., Жолтовський П. М. – К., 1962. – С. 18–19; Будзан А. Ф., Юрченко П. Г. Різьблення на дереві та рогові / Історія українського мистецтва. – К., 1968. – Т. 3. – С. 355–364.
- 13 Тищенко О. Р. Історія декоративно-прикладного... – С. 93, 138–139.
- 14 Білоус Л. С. Орнаментальні особливості українських порохівниць (на матеріалах колекції Музею українського народного декоративного мистецтва) // Музейна справа та музейна політика в Україні XX ст. Збірник наукових праць за ред. д-ра мистецтвознавства М. Р. Селівачова. – К., 2004. – С. 145–150.

Українські порохівниці в колекції музею

У 1899 р. у Києві відкрився перший загальнодоступний музей – Міський музей старожитностей і мистецтв. Після освячення, яке відбулося у 1904 р., він був перейменований у Київський художньо-промисловий і науковий музей ім. государя-імператора Миколи Олександровича. З цього часу до музею починають активно надходити пам'ятки історичного та етнографічного профілю, що дало можливість вже у 1910 р. організувати відповідний відділ. Численні експедиції по Україні, здійснювані першим директором музею М. Ф. Біляшівським і завідувачем історичного й етнографічного відділу Д. М. Щербаківським, значно збагатили музей. У період з 1905 по 1918 рр. надійшла і більша частина музейної колекції порохівниць – 34 предмети. З 1923 по 1935 рр. збірка зросла ще на 24 одиниці. Кошти за їх придбання сплачували меценати (П'ятиченко, Золотницький, Кіпніс, Майоров, Оффман). Комплектування здійснювалося шляхом передачі творів від приватних осіб, з колекцій Оскара Гансена, вченого-історика Миколи Костомарова, графа Олексія Бобринського, а також як дарунок від графа Георга Вацлава Радіборовського та Ружени Гульки. У 1905–1906 рр. тривала активна робота з підготовки Першої південноруської кустарної виставки, яка залучила до музею велику кількість історико-етнографічних пам'яток. Серед них були й порохівниці. Декілька творів були передані у 1925 р. від Комісії по вилученню церковних цінностей.

З 1919 по 1935 рр. музей неодноразово змінював свою назву.¹ У 1936 р. його багатотисячна збірка була поділена на колекції історичного профілю та образотворчого. Частина історико-етнографічних пам'яток і виробів підприємств художньої промисловості відійшла до новоутвореного Державного історичного музею (нині – Національний музей історії України). Разом з нею була передана і деяка кількість порохівниць. Більша частина колекції залишилася в рідних стінах – у збірці Державного музею українського мистецтва (таку назву музей мав на той час, нині – Національний художній музей України).

Надходження в цей час були незначними: лише декілька творів з експедиції 1946 р. по Гуцульщині. На жаль, у 1954 р. збірка зменшилася на 18 предметів: за розпорядженням Міністерства культури УРСР порохівниці XVIII ст. були передані Переяслав-Хмельницькому історичному музею (нині Національний історико-етнографічний заповідник

«Переяслав») та Львівському музею українського мистецтва (нині Національний музей у Львові).

У 1954 р. колекція відділу народного мистецтва та художньої промисловості була відокремлена у філіал Київського державного музею українського мистецтва. На його основі у 1964 р. створено самостійний Державний музей українського народного декоративного мистецтва (нині – Музей українського народного декоративного мистецтва). До його зібрання увійшла й колекція порохівниць. За період 1946–1986 рр. вона збільшилася лише на 8 одиниць.

Сьогодні збірка налічує 66 творів кінця XVII – початку XX століть. Найбільшу групу складають порохівниці XVIII ст., виготовлені з рогу оленя та лося. Серед пам'яток більш пізнього часу (кінець XVIII – поч. XIX ст.) переважають виготовлені з рогу бика. Користувались і порохівницями зі слонової кістки. Вони були поширені на території Вірменії, Азербайджану, Ірану, Туреччини. До запорожців могли потрапляти шляхом військової здобичі або торгівлі. Крім того, їх могли виготовляти на території України вірменські майстри, які, емігрувавши з Ірану та Туреччини, оселилися на території Польщі і займалися зброярством.² Відомо, що найбільше вірменських емігрантів на той час проживало у Львові. Значно меншу кількість складають порохівниці, виготовлені з дерева та шкіри.

Гравірований орнамент багатьох українських порохівниць вражає своєю вишуканістю та узгодженістю з формою. Часто в його елементах можна простежити спільні риси з книжковою гравюрою, що набула особливого розквіту в XVII–XVIII ст. У стародруках цього часу заставки та кінцівки оздоблювали пишним соковитим орнаментом, який розвинувся на основі впливу на українське мистецтво західноєвропейського стилю бароко. Декоративне оздоблення багатьох порохівниць за характером штрихового малюнка наближається до гравюри.

Одним з найбільш давніх орнаментальних мотивів є так званий очковий – невеликі концентричні кола з крапкою всередині. Виконували його за допомогою металевого двозубця. Простота декору відзначає порохівницю, що походить з колекції Оскара Гансена (кат. № 9). Її поверхня з обох боків декорована лише мотивами очкового орнаменту. Ці елементи присутні в оздобленні багатьох творів, де відіграють другорядну роль (кат. № 10). В орнаментиці українських порохівниць надзвичайно поширеним мотивом є розетка – коло, заповнене стилізованим зображенням багатопелюсткової квітки. Походження його сягає глибокої давнини, коли первісна людина за допомогою знаків-символів передавала своє уявлення про світ і вірила в їх охоронну силу. Розетка – давній символ сонця. В оздобленні порохівниць вона зустрічається як самостійний елемент або у поєднанні з іншими зображеннями, але

завжди є центром будь-якої композиції (кат. № 12). Досить часто розетки мають складну розробку внутрішнього поля, поєднуючи різноманітні мотиви геометричного орнаменту, а інколи можуть бути надто спрощеними, схематичними (кат. № 22).

Значне місце в декоруванні порохівниць займає рослинний орнамент. Серед його варіантів часто вживаним є зображення дерева або квітки, що виростає з вазона (кат. № 33). Улюблений мотив – виноградна лоза, яка в творах мистецтва того часу була елементом християнської символіки. Вона вкриває всю поверхню порохівниці, вільно обвиваючись навколо основного стовбура та бічних розгалужень (кат. № 32). Часто малюнок виконаний з великою майстерністю: лінії його чіткі, гнучкі, глибоко прорізані, листя та грона винограду мають пишні, соковиті форми (кат. № 26). Зразками для таких малюнків могли служити рельєфи на будівлях XVII–XVIII ст., дерев'яні різьблені іконостаси, книжкова гравюра.

Виноградна лоза є незмінним елементом композицій із зображеннями Голгофського хреста. Вигинисті стебла з квітами, листям і гронами винограду розміщуються обабіч нього. Хрест встановлений на горі Голгофі з головою Адама у печері або біля підніжжя хреста. З обох сторін хреста – знаряддя Страстей Христових: копіє і тростина, біля них літери К (Копіє) і Т (Тростина). Навколо хреста розміщуються написи-криптограми літерами слов'янського алфавіту: ІНЦІ (Ісус Назорей Цар Іудейський), ІС / ХС (Ісус Христос), НИ / КА (Перемагає), МЛ / РБ (Місце Лобне Раєм Буде), Г / Г (Гора Голгофа), Г / А (Голова Адама) або А / Г (Адамова Голова) (кат. № 7).

Зустрічаються зображення святого Миколая з пояснювальними написами: С / Н (Святий Ніколай) або НІКОЛ(АЙ). Нерідке явище – трикупольні храмові споруди, увінчані хрестами (кат. № 13), міські будівлі (кат. № 14).

Мають місце сюжетні малюнки. Часто вони поєднуються з рослинним орнаментом, який заповнює вільні площі предмета. Наприклад, сцена полювання, яка має симетричну композицію: у центрі – дерево, ліворуч від нього – мисливець, що цілиться з рушниць, праворуч – лось. Орнамент на кінцях розгалужень містить елементи запозичень з пишно оздоблених східних тканин (кат. № 1). Гравіровані зображення людей були досить рідкісними. Це, можливо, пояснюється складністю різьби по такому твердому матеріалу як ріг або кістка. Надзвичайно цікаві дві порохівниці, на яких бачимо вершників. На одній з них – запорозький козак в традиційному одязі (довгий жупан, чоботи, шапка зі звисаючим дном) зі списом у руці та рогом за поясом (кат. № 2). На іншій зображений турецький воїн у короткому смугастому каптані, на голові – низька шапочка-феска, біля пояса – крива шабля (кат. № 5).

Зустрічаються як зооморфні зображення: ведмідь, олень, собака, вовк, одуд, так і символічні: хрест (віра), лев (сила), орел (влада), пелікан (самопожертва), двоє птахів на гілці (зародження життя), меандр (нескінченність) (кат. № 42). Композиції доповнює пишній рослинний орнамент.

Надзвичайну цінність мають порохівниці, що містять вигравірувані дати, імена, написи. Найбільш ранньою датою є рік 1700. Цікавим є і текст: 1700 марта 10 дня курія Дядьківського робив козак Микита Зубенко (кат. № 5). Ця інформація дає нам відомості про майстра, час і місце виготовлення порохівниці, що є великою рідкістю. Курінь Дядьківський був одним з 38 куренів Запорозької Січі і знаходився на території сучасної Запорізької обл. Є й друга порохівниця, що також виготовлена в курені Дядьківському і автором якої також є Микита Зубенко (кат. № 59). На ній текст такий: 1796 года Микита Зубенко курія Дядьківського робив на руки Бейсуга. Напис свідчить про те, що порохівниця виготовлена на замовлення. Спільність імен і прізвищ виконавців, місця виготовлення, стилістика текстів, подібність орнаментальних мотивів, ідентичність написання окремих літер могли б означати, що обидві порохівниці належать одному автору. Сумніви у цьому викликають дати: 1700 і 1796. Можливо, майстер, вирізуючи їх, необережним рухом різця наніс зайвий штрих, і замість 1706 вийшло 1796. Можна було б припустити, що замість 1700 слід читати 1790. Але відомо, що курені як військові й адміністративні одиниці припинили своє існування у 1775 р. Вірогідніше за все, друга порохівниця повинна б мати дату 1706 р., якщо припустити, що обидві виконав один майстер.

Написи на інших порохівницях зберегли для нащадків імена Івана Дружиненка та Івана Корженка (кат. №№ 6, 8).

Своєю формою, кольором, декоруванням від розглянутих вище відрізняються порохівниці, виготовлені з рогу бика. Вони темного, дещо зеленкуватого кольору, мають форму плескатого, загнутого рогу. Вузкий кінець з отвором часто вирізувався у вигляді голови качки, змії або риби. Лінії гравірованого малюнка тонкі, неглибокі, на темному тлі читаються невиразно. На орнаментиці цих порохівниць певною мірою позначився стиль класицизм, який поширився в мистецтві кінця XVIII – поч. XIX ст. Як елементи декору використовуються гірлянди з бантами, картуші, військові атрибути (гармати, знамена, шаблі). Мають місце зображення пейзажу з будинками, деревами, криницею та жіночою постаттю з коромислом і відрами; військових, зокрема з рушницею і качкою у руці, пояснювальні тексти до них, наприклад: «А уточка попалась», «Заграй брат казачка нутка випьем гараня винца» (кат. № 61).

Порохівниці східного походження виготовлені зі слонової кістки. Вони різняться від традиційних козацьких і за формою, і за орнаментом. За будовою нагадують обрізаний, злегка загнутий бивень слона. Вздовж коротшої бічної поверхні кріпиться металевий затискач для відкривання отвору, через який засипався порох у рушницю. Затискач декорований вишуканим східним орнаментом, виконаним золотом. По кістці – рельєфне оздоблення крупними мотивами традиційних східних візерунків (кат. №№ 3, 4). Аналогічна порохівниця зберігається у Кракові.³ Вона походить з колекції львівського історика Владислава Лозинського, датується XVII ст. і вважається роботою вірменських майстрів. Багато подібних порохівниць побутувало на Кавказі. Ідентичні опубліковані у виданні «Восточное оружие. Памятники материальной культуры Азербайджана» і датовані XIX ст.⁴

Матеріалом для виготовлення порохівниць інколи служила й шкіра. У музеї зберігається цікава порохівниця, яка має форму дуже загнутого рогу, виконана вона з дерева і вкрита шкірою змії, що з часом закам'яніла (кат. № 53). Подібну за формою можна побачити на гравірованому малюнку іншої порохівниці (кат. № 2) та на печатках війська запорозького, де зображений козак з мушкетом, шаблею та рогом за поясом.⁵

Дерев'яні порохівниці-ладунки мали різну форму: у вигляді баклажки або серця, рогоподібну. Декорувалися різьбленим заглибленим або рельєфним орнаментом: рослинним, очковим, геометричним (кат. №№ 16, 27, 56, 57). Наприкінці XIX – поч. XX ст. виготовлені з дерева порохівниці особливого поширення набули на Гуцульщині. У їх декоруванні знайшли відображення характерні риси гуцульського орнаменту з переважанням геометричних мотивів. Найбільш вживаним була розетка. Часто орнамент ускладнюється завдяки використанню техніки інкрустації рогом, бісером, кольоровим деревом, перламутром (кат. № 66). Розгалуження рогових порохівниць на Гуцульщині оздоблюються накладними металевими пластинами з карбованим орнаментом (кат. № 64).

Українські порохівниці є часткою великої та славної історії запорозького козацтва. Їх тримали в руках наші предки, з ними вирушали вони у військові походи, щоб боронити свою землю від поневолювачів. Маючи надзвичайну історичну цінність, ці пам'ятки розкривають і цікаву сторінку самобутньої народної творчості. Вони по праву можуть стояти в ряду видатних творів українського народного мистецтва.

Примітки:

1 Перший державний музей, Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Г. Шевченка (див.: Денисенко Наталя. До хронології назв музеїв, колекцій яких започатковані на базі Миського музею старожитностей і мистецтв // Музейна справа та музейна політика в Україні XX століття. Збірник наукових праць за ред. д-ра мистецтвознавства М. Р. Селівачова. – К., 2004. – С. 39).

2 Собранія Вавельського королівського замка / Текст Ежи Шабльєвски. – Варшава: Аркады, б/з. – С. 20.

3 Собранія Вавельського... – Ил. 248.

4 Восточное оружие. Памятники материальной культуры Азербайджана. I / Текст С. Джангировой. Под ред. П. А. Азизбековой. – Академия наук Азербайджанской ССР, Музей истории Азербайджана, б/з. – Ил. 54, 61, 68.

5 Ситий Ігор. Гетьманські універсали й печатки у збірці Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського // Пам'ятки України: історія та культура. Державний науковий часопис. – 2001. – № 1 – 2. С. 148–154.

Ілюстрації

1 Порохівниця. Кін. XVII ст.
Ріг, кістка; вирізування,
гравірування
20,0 x 17,0

2

Порохівниця. Кін. XVII – поч. XVIII ст.

Ріг; вирізування, гравірування
12,5 x 13,0

2a

зворотний бік

3

Порохівниця. Кін. XVII – поч. XVIII ст.
Слонова кістка, метал; вирізування, виточування,
різьблення, лиття, гравірування, тапування золотом
20,0 x 4,5

4

Порохівниця. Кін. XVII – поч. XVIII ст.
Слонова кістка, метал; вирізування, виточування,
різьблення, лиття, гравірування, тапування золотом
19,0 x 4,0

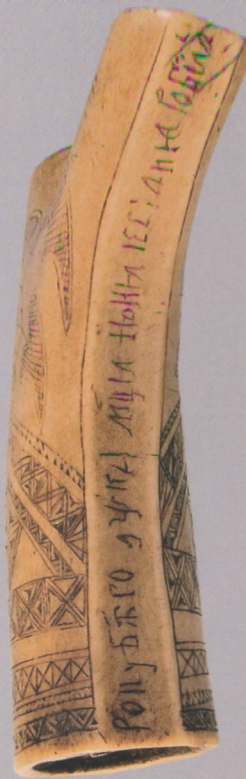

5 Порохівниця. 1700 р.
Зубенко Микита
Ріг, метал; вирізування, гравірування
18,5 x 20,0

5а зворотний бік

6
Порохівниця. 1721 р.
Дружиненко Іван
Ріг, дерево; вирізування,
гравірування
13,6 x 12,0

6а
вигляд збоку

6б
вигляд збоку

7

Порохівниця. 1726 р.
Ріг, метал; вирізування,
гравірування
18,0 x 16,0

7a

зворотний бік

8

Порохівниця. 1731 р.
Корженко Іван

Ріг; вирізування, гравірування
16,5 x 13,5

8a

зворотний бік

86
вигляд збоку

86
вигляд зверху

82
вигляд збоку

9

Порохівниця. Поч. XVIII ст.

Ріг; вирізування, гравірування

11,0 x 13,2

10

Порохівниця. Поч. XVIII ст.
Ріг, мідь; вирізування, гравірування
19,2 x 13,8

10a

зворотний бік

11 Порохівниця. Поч. XVIII ст.
Ріг; вирізування, гравірування
12,0 x 8,5

12 Порохівниця. Поч. XVIII ст.
Ріг; вирізування, гравірування
17,0 x 15,5

13
Порохівниця. 1738 р.
Ріг, вирізування, гравірування
16,2 x 13,0

14
Порохівниця. 1744 р.
Ріг, дерево; вирізування, гравірування
14,0 x 12,8

15
Порохівниця. 1768 р.
Ріг, кістка; вирізування,
гравірування
23,2 x 18,2

15а
зворотний бік

16

Порохівниця. XVIII ст.

Дерево, метал; вирізування,

різьблення

18,0 x 6,5

17
Порохівниця. XVIII ст.
Ріг, метал; вирізування,
гравірування
17,0 x 16,5

18
Порохівниця. XVIII ст.
Ріг, вирізування,
гравірування
18,0 x 16,2

19

Порохівниця. XVIII ст.

*Ріг, дерево; вирізування,
гравірування*

12,0 x 14,0

20

Порохівниця (з міркою для пороху). XVIII ст.
Ріг; вирізування, гравірування
17,0 x 18,3; мірка – 5,0 x 2,3

20a

зворотний бік

21

Порохівниця. XVIII ст.

Ріг; вирізування, гравірування

15,0 x 11,8

21а

Мірка від порохівниці. XVIII ст.

Кістка, дерево; вирізування, гравірування

5,3 x 2,5

22

Порохівниця. XVIII ст.

Ріг, метал; вирізування, гравірування
15,2 x 22,0

23
Порохівниця. XVIII ст.
Ріг, метал; вирізування, гравірування
12,3 x 18,0

24
Порохівниця. XVIII ст.
Ріг; вирізування, гравірування
12,5 x 12,0

25

Порохівниця. XVIII ст.

*Ріг, дерево; вирізування, гравірування
11,0 x 13,5*

26

Порохівниця. XVIII ст.

*Ріг; вирізування, гравірування
17,5 x 17,5*

27

Порохівниця – ладунка. XVIII ст.
Дерево, метал; вирізування, різьблення
6,0 x 9,0

28

Порохівниця. XVIII ст.

Ріг; вирізування, гравірування

24,0 x 16,2

28a

зворотний бік

29

Порохівниця. XVIII ст.

Ріг, мідь; вирізування, гравірування
16,0 x 12,6

30
Порохівниця. XVIII ст.
Ріг; вирізування, гравірування
17,5 x 18,7

31
Порохівниця. XVIII ст.
Ріг; вирізування, гравірування
19,5 x 14,5

32

Порохівниця. XVIII ст.

Ріг, дерево; вирізування, гравірування
21,5 x 19,5

33

Порохівниця. XVIII ст.

Ріг, дерево; вирізування, гравірування
16,0 x 15,0

33а

зворотний бік

34

Порохівниця. XVIII ст.
Ріг; вирізування, гравірування.
16,5 x 16,0

35

Порохівниця. XVIII ст.
Ріг, мідь; вирізування, гравірування
18,0 x 14,7

36 Порохівниця. XVIII ст.
Ріг; гравірування
21,0 x 2,8

37 Порохівниця. XVIII ст.
Ріг, дерево; вирізування,
гравірування
15,0 x 15,0

38

Порохівниця. XVIII ст.

Ріг, дерево; вирізування, гравірування
16,7 x 19,5

39

Порохівниця. XVIII ст.

*Ріг, дерево; вирізування,
гравірування
9,3 x 13,7*

40

Порохівниця. XVIII ст.

*Ріг, дерево; вирізування,
гравірування
9,2 x 10,7*

41

Порохівниця. XVIII ст.

Ріг; вирізування, гравірування

15,5 x 16,5

42

Порохівниця. XVIII ст.

Ріг; вирізування, гравірування

22,0 x 4,0

43

Порохівниця. XVIII ст.
Ріг, дерево; гравірування
13,2 x 15,2

44

Порохівниця. XVIII ст.
Ріг, дерево; гравірування
15,5 x 14,5

45

Порохівниця. XVIII ст.

Ріг, дерево; різьблення,
гравірування, інкрустація
21,3 x 6,4

46 Порохівниця. XVIII ст.
Ріг; гравірування
18,0 x 18,0

47 Порохівниця. XVIII ст.
Ріг; вирізування,
гравірування
15,0 x 13,0

48

Порохівниця. XVIII ст.

Рі: вирізування, гравірування

16,5 x 16,4 x 18,5

49

Порохівниця. XVIII ст.

*Ріг, мідь, дерево;
різьблення, гравірування
22,0 x 7,5*

50

Порохівниця. XVIII ст.

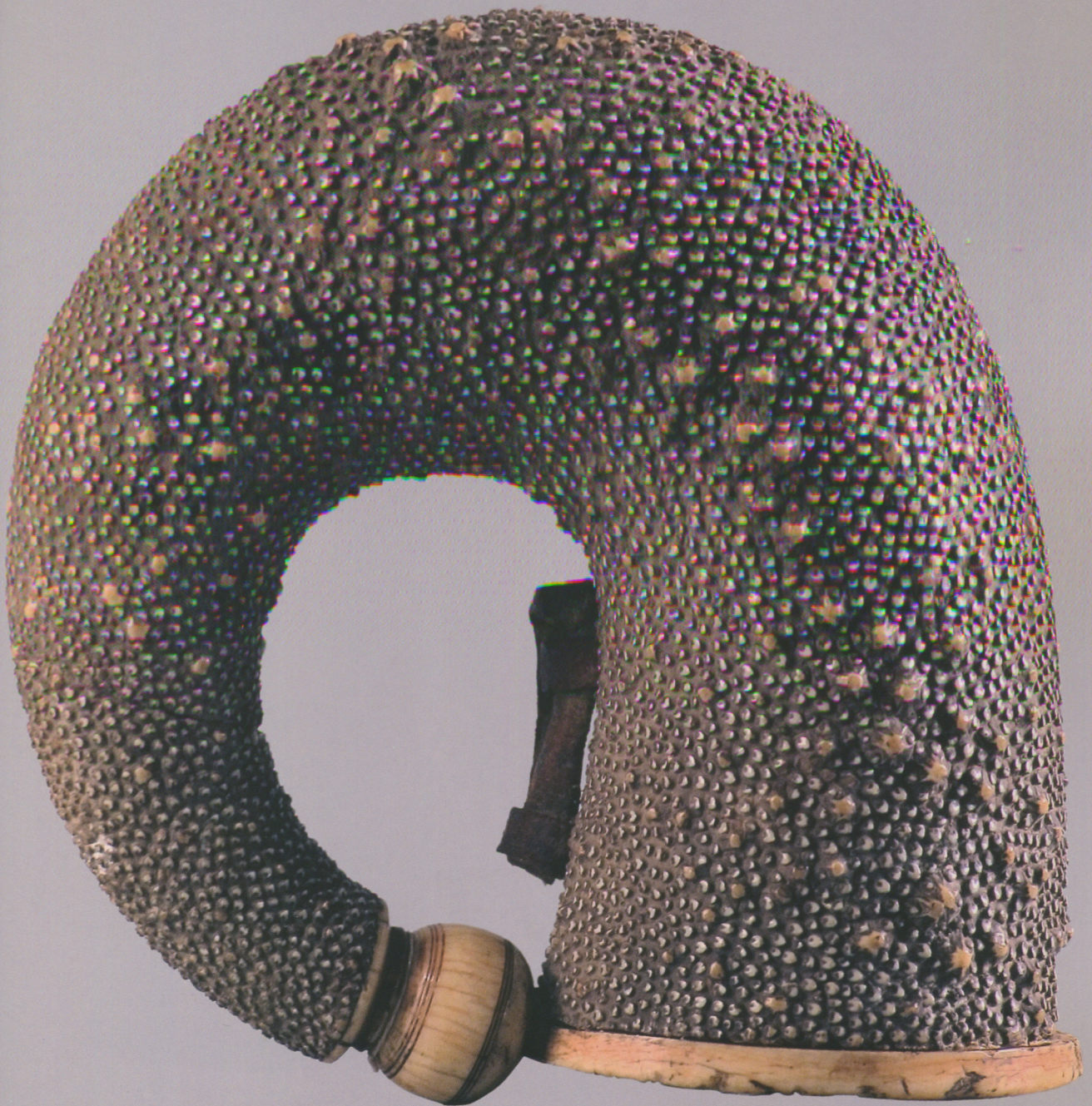
*Ріг, дерево, мідь; різьблення,
литво, карбування
26,5 x 5,7*

51
Порохівниця. XVIII ст.
Ріг, дерево, метал;
різьблення, гравірування
22,0 x 7,5

52
Порохівниця. XVIII ст.
Ріг, дерево; різьблення,
гравірування
20,5 x 7,0

53

Порохівниця. XVIII ст.

Дерев'яна основа, шкіра змії, кістка,
метал; вирізування,

виточування, різьблення

17,0 x 16,5

54

Порохівниця. XVIII ст.

Ріг; вирізування.

10,0 x 12,0

55

Порохівниця або кисет
для куль (кулійка). XVIII ст.

Міхур, метал

23,5 x 9,0

56

Порохівниця. XVIII ст.

Дерево; виточування, різьблення

11,0 x 9,7

57

Порохівниця – ладунка.
Др. пол. XVIII ст.
Дерево, мідний сплав; вирізування,
виточування, рельєфне різьблення
14,4 x 9,5

57a

зворотний бік

58

Порохівниця. Кін. XVIII ст.

*Ріг, латунь; вирізування,
карбування, гравірування
10,8 x 13,0*

59

Порохівниця (кубка). ХІХ ст.

Дерево, метал, перламутр, шкіра;
вирізування, лиття, карбування, гравірування,
інкрустація.

13,2 x 6,5; пояс – 110,0 x 3,5

60

Порохівниця. 1796 р.
(можливо 1706).
Зубенко Микита.

*Ріг; вирізування, гравірування
17,0 x 8,0*

60а

зворотний бік

61
Порохівниця. Поч. XIX ст.
Ріг; різьблення, гравірування
44,0 x 11,7

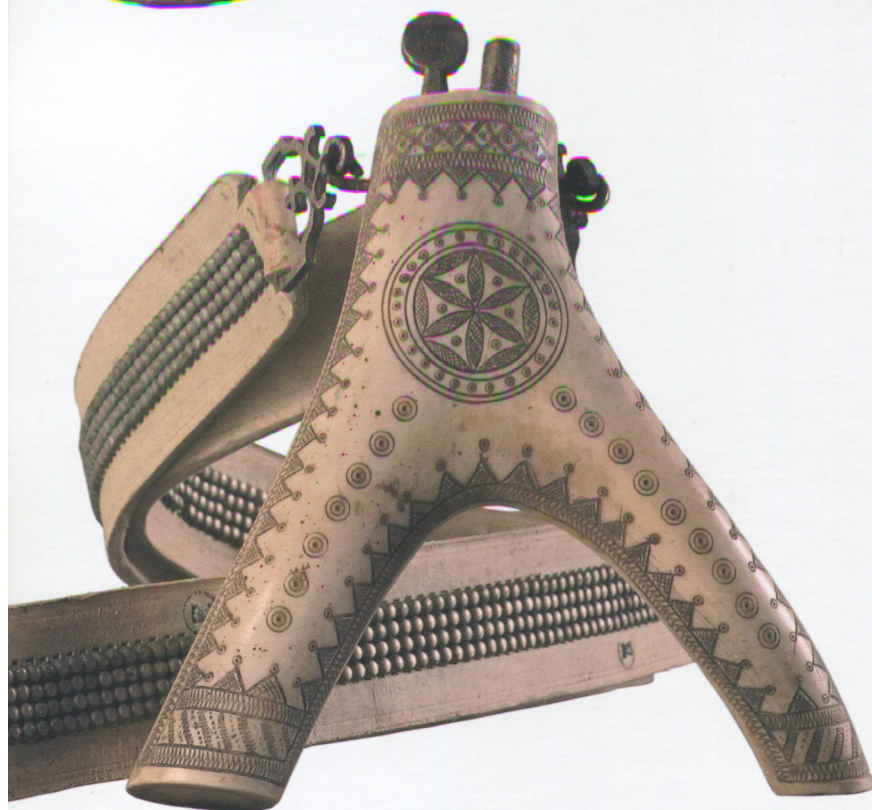
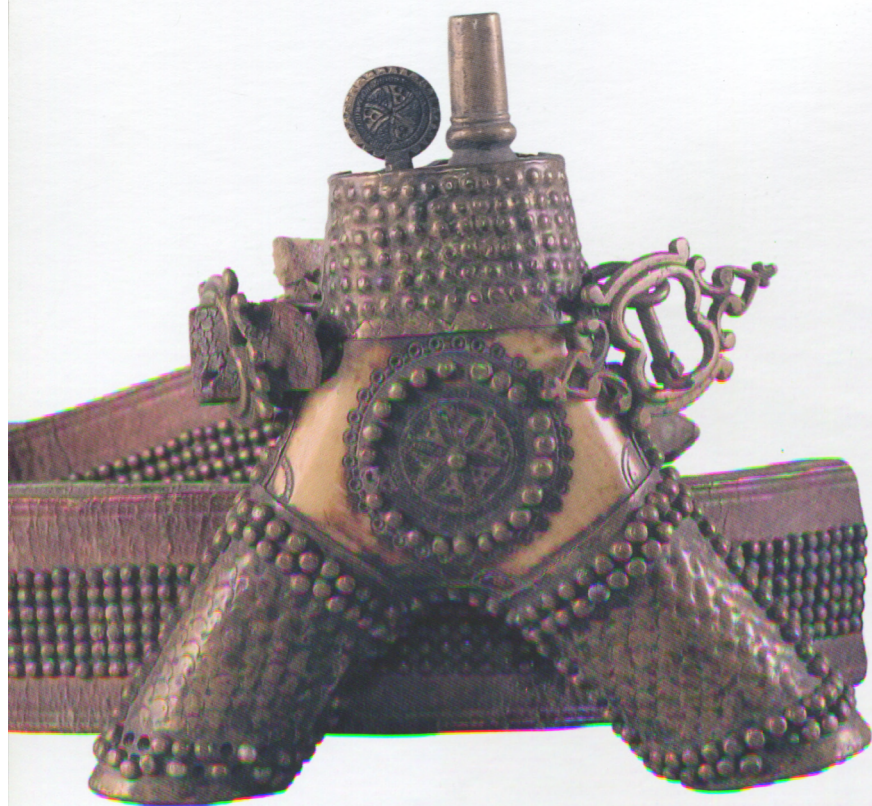

62

Порохівниця. Кін. XVIII ст.
Ріг, мідь; різьблення, гравірування
37,0 x 9,7

63

Порохівниця. 1885 р. (?)
Ріг, дерево; вирізування
19,5 x 5,0

64 Порохівниця з поясом. XIX ст.
Ріг, мідь, латунь, шкіра;
вирізування, карбування, лиття,
гравірування, аплікація
17,0 x 16,8; пояс – 133,5 x 5,0

65 Порохівниця з поясом. 1911 р.
Ріг, метал, шкіра; карбування,
гравірування, лиття, аплікація
18,0 x 17,8; пояс – 154,0 x 4,0

Пояснення
до каталогу

66

Порохівниця з поясом. 1918 р.

Дерево, бісер, перламутр, шкіра, мідь,
латунь; вирізування, різьблення, інкрустація,
лиття, карбування, гравірування
18,0 x 13,0; пояс – 128,0 x 6,0

Пояснення до каталогу

- Каталог побудований за хронологічним принципом. Всередині кожного часового розділу твори по можливості розподілені за спільними художньо-стильовими рисами.
- Основою для атрибуції та датування слугують записи в інвентарних книгах музею різних періодів, стилістичні аналогії, у т. ч. в літературних джерелах.
- У кожному каталожному описі подано наступні відомості: ім'я та прізвище виконавця (якщо відоме), назва твору, час виготовлення, місце виготовлення, стислий опис, матеріал, техніка, розміри (довжина, ширина) у сантиметрах, інвентарний номер. Розміри подаються через знак X, де перше число позначає довжину, а друге – ширину.
- Далі подаються відомості про час і джерело надходження твору до колекції, інформація про останнє місцезнаходження предмета.
- У розділі «Література» подаються бібліографічні джерела, які містять інформацію про твір або його зображення. Назви джерел подано у дещо скороченому вигляді у хронологічному порядку. У кінці каталогу вміщено їх перелік з повними даними.
- У розділі «Виставки» подано перелік назв виставок і місць їх експонування у хронологічному порядку.
- Написи на предметах відтворюються без передачі палеографічних особливостей. Реконструйовані літери вміщуються в круглі дужки, місця втрат або нерозбірливі написи позначаються трьома крапками у квадратних дужках. Поділ напису на частини позначається знаком /, на рядки – знаком //.
- Числа під ілюстраціями відповідають порядковому номеру у каталозі. Відтворення двобічних зображень та їх фрагментів позначається літерами а, б, в.
- Відсутність даних у розділах «Виставки», «Література» означає, що твір не експонувався, не публікувався (однак не виключено, що інформація щодо цього втрачена).

Каталог

1 Порохівниця. Кін. XVII ст.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Торці закриті кістяними заглушками. Декорована гравіруванням.

На одній із сторін зображена сцена полювання: в центрі дерево, ліворуч мисливець, що цілиться з рушниці, праворуч – лось. На нижніх кінцях – очковий орнамент і крапки, на верхньому – мотиви східного орнаменту.

Ріг, кістка; вирізування, гравірування.

20,0 x 17,0. Інв. № Д-1421

Надійшла у 1913 р.

Література: *Барви України: Альбом / Автор-упорядник Людмила Білоус. – К., 2000. – С. 34;*

Україна – козацька держава. – К., 2005. – С. 241.

Виставки: *Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.*

Старі позначення: *I.1625, 11830, Д-325.*

2 Порохівниця. Кін. XVII – поч. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома короткими розгалуженнями.

Декорована гравірованим малюнком. На одній із сторін зображений запорозький козак верхи на коні зі списом у правій руці. Козак одягнений у довгий жупан, чоботи, на голові – шапка зі звисаючим дном, на поясі – порохівниця у вигляді загнутого рогу. Протилежна сторона декорована пишним рослинним орнаментом з великою тюльпаноподібною квіткою в центрі.

Ріг; вирізування, гравірування.

12,5 x 13,0. Інв. № Д-1418

Надійшла у 1916 р. з Буковини. Експедиція М. Ф. Біляшівського.

Література: *Барви України: Альбом / Автор-упорядник Людмила Білоус – К., 2000. – С. 35.; Білоус Людмила.*

Орнаментальні особливості українських порохівниць (на матеріалах колекції Музею українського народного декоративного мистецтва) // Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ століття. – К., 2004. – С. 145–150. – Іл. 26, 36.

Виставки: *Український народний одяг та предмети побуту XVIII – поч. ХХ ст. (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1989 р.; Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.*

Старі позначення: *I.3391, 5067, Д-343.*

3 Порохівниця. Кін. XVII – поч. XVIII ст.

Має форму злегка загнутого рогу. Декорована рельєфним орнаментом східного походження. Збоку розташований фігурний

металевий затискач, який за допомогою пружини відкриває отвір для засипання порошу у рушницю. Він декорований вишуканим східним орнаментом, виконаним золотом.

Слонова кістка, метал; вирізування, виточування,

різьблення, лиття, гравірування, ташування золотом.*

20,0 x 4,5. Інв. № Д-1440

Надійшла у 1923 р.

Аналогії: *Інв. № Д-1439 з колекції музею; у літературі: Собрання Вавельського королівського замка. – Варшава: Аркады, б/г.*

– С. 20. – Іл. 248.; Восточное оружие. Памятники материальной культуры Азербайджана. 1. – б/г. – Іл. 54, 61, 68; 3 української старовини. Альбом. – К., 1991. – С. 224. – Іл. 147.

Література: *Україна – козацька держава. – К., 2005. – С. 240.*

Виставки: *Українські старожитності. До 1000-ліття прийняття християнства на Русі (з фондів ДМУНДМ).*

Київ, ДМУНДМ, 1988 р.

Старі позначення: *I.5831, 5106, Д-1045*

* Ташування – декорування поверхні металу більш м'яким металом іншого кольору. Орнамент викладається дротом, стрічкою, листовим металом (фольгою) і наковується молотком, утворюючи з фоном єдину поверхню.

4 Порохівниця. Кін. XVII – поч. XVIII ст.

Має форму злегка загнутого рогу. Декорована рельєфним орнаментом східного походження. Збоку розташований

металевий затискач, який за допомогою пружини

відкриває отвір для засипання порошу. Він декорований

вишуканим східним орнаментом, виконаним золотом.

Слонова кістка, метал; вирізування, виточування,

різьблення, лиття, гравірування, ташування золотом.

19,0 x 4,0. Інв. № Д-1439

Надійшла у 1923 р.

Аналогії: *Інв. № Д-1440 з колекції музею; у літературі: Собрання Вавельського королівського замка. – Варшава: б/г. – С. 20. – Іл.*

248.; Восточное оружие, Памятники материальной культуры Азербайджана. 1. – б/г. – Іл. 54, 61, 68; 3 української старовини. Альбом / Текст Д. І. Яворницького. – С. 224. – Іл. 147.

Література: *Білоус Людмила. Орнаментальні особливості українських порохівниць (на матеріалах колекції Музею*

українського народного декоративного мистецтва) // Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ століття. – К., 2004.

– С. 148. – Іл. 46.; Україна – козацька держава. – К., 2005. – С. 240.

Виставки: *Українські старожитності. До 1000-ліття*

прийняття християнства на Русі (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1988 р.

Старі позначення: І.5830, 5098, Д-1046.

5 **Зубенко Микита. Порохівниця. 1700 р.**

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Торці закриті металевими заглушками, на одному з них – пристрій для засипання порошу. Декорована гравірованим орнаментом. На одній із сторін зображений вершник, одягнений у короткий смугастий каптан, чоботи, на голові феска. Одяг та риси обличчя вершника свідчать, що зображуваний є турком. На верхніх розгалуженнях стилізований рослинний орнамент. На іншій стороні – двоголовий орел, рослинний орнамент у вигляді гірлянди, під ним вигравіровано напис: 1700 : МАРТА : 10 : ДНЯ // КУРИНЯ : ДЯДКѢВСКОГО / РОБИВЪ : КОЗАКЪ : // МИКИТА : ЗУБЕНКО.

Ріг, метал; вирізування, гравірування.

18,5 x 20,0. Інв. № Д-1416

Надійшла у 1923 р.

Література: Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал. – К., 1962. – Лл. 134.; Будзан А. Ф., Юрченко П. Г. Різьблення на дереві та рогові / Історія українського мистецтва. – К., 1968. Т. 3 – С. 364. – Лл. 271; Народні перлини. – К., 1971. – С. 54.; Украинская народная резьба. Государственный музей украинского народного декоративного искусства: Комплект открыток / Сост. М. Куницкая. – Л.: Аврора, 1977; Державний музей українського народного декоративного мистецтва. Альбом. – К., 1983. – Лл. 211.; Білоус Людмила. Орнаментальні особливості українських порохівниць (на матеріалах колекції Музею українського народного декоративного мистецтва) // Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ століття. – К., 2004. – С. 145–150. – Лл. 16.; Україна – козацька держава. – К., 2005. – С. 91.

Виставки: Український народний одяг та предмети побуту XVIII – поч. ХХ ст. (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1989 р.; Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: І.В.6167, 5101, Д-331.

6 **Дружиненко Іван. Порохівниця. 1721 р.**

Має форму стовбура з двома короткими розгалуженнями. Декор односторонній. Внизу – прямі та скісні смуги, заповнені елементами геометричного орнаменту, вгорі – шість тонких переплетених між собою стебел з широким листям, заповнених косими штрихами. Вздовж вузької бічної поверхні в один ряд напис: РОКУ БЖГО АЧКА МЦА ПОНН [...]: ДНН РОБЛ // Ў КРѢПОТИ СТАГО КРЕСТА ІВАНУ ДРУЖИНЕНКУ.

Ріг, дерево; вирізування, гравірування.

13,6 x 12,0. Інв. № Д – 506.

Надійшла у 1924 р. з с. Хромківки Кобеляцького пов. Полтавської губ.

Література: Українське народне мистецтво.

Різьблення та художній метал. – К., 1962. – Лл. 125.;

Україна – козацька держава. – К., 2005. – С. 91.

Виставки: Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: І.10157, 5034, Д-347.

7 **Порохівниця. 1726 р.**

Має форму широкого, плескатого стовбура з двома короткими розгалуженнями. Торці закриті металевими заглушками, на верхніх – дві металеві трубочки та два кільця. Декорована гравіруванням. На одній із сторін – стилізоване дерево, під ним олень, що жує листя, вгорі – двоголовий орел. На зворотній стороні – чотирикінцевий Голгофський хрест в оточенні виноградної лози. З двох сторін хреста знярядя Страстей: копії і тростина, біля них літери К / Т (Копіє, Тростина). Над хрестом напис-криптограма: ІНЦІ (Ісус Назорей Цар Іудейський), обабіч нього: ІΣ / ΧΣ (Ісус Христос) // ІН / КА (Перемагає) // МЛРБ (Місце Лобне Раєм Буде). Вздовж бічної поверхні у два ряди нерозбірливий напис: СІА : НАТРѢСКА [...] ТОВАРИША КО[...]ЦМАНСКОГО [...] : АЧКС.

Ріг, метал; вирізування, гравірування.

18,0 x 16,0. Інв. № Д-1423

Надійшла у 1911 р.

Література: Грушевський Михайло. Ілюстрована історія України. – К., 1917. – С. 405. – Лл. 319 (мал. В. Г. Кричевського); Крипякевич Іван, Гнатович Богдан. Історія українського війська. – Львів, 1936. – С. 258; Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал. – К., 1962. – Лл. 122, 123.; Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів, 1992. – Др. форзац. – Мал. 3.; Україна – козацька держава. – К., 2005. – С. 91.

Виставки: Українські старожитності. До 1000-ліття прийняття християнства на Русі (з фондів ДМУНДМ).

Київ, ДМУНДМ, 1988 р.; Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: І.929, 11838, Д-298.

8 **Корженко Іван. Порохівниця. 1731 р.**

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Декорована гравірованим орнаментом. На одній із сторін зображена гнучка рослина з листям, на другій – стилізоване дерево і сонце з рисами людського обличчя. Контури підкреслені смугами, заповненими сітчастим орнаментом. На одній з бічних сторін в один ряд вигравіровано напис: 1731 : ГОДѢ АПРИЛА : 20 : ДНН : СЪ(Ю) (Н)АТРѢСКУ ЗДѢЛ(АЛ) (І)ВАН КОРЖЕНКО ПІРІ КРЕПО(С)ТЬ [...].

Ріг; вирізування, гравірування.

16,5 x 13,5. Інв. № Д-606.

Надійшла у 1918 р. від графа О. Бобринського.

Література: Каталог відділу народного мистецтва КДМУМ. – К., 1957. – С. 17. – Лл. 38; Украинская народная резьба.

Государственный музей украинского народного декоративного искусства: Комплект открыток / Сост. М. Куницкая. – Л.: Аврора, 1977; Україна – козацька держава. – К., 2005. – С. 91.

Виставки: До 300-ліття возз'єднання України та Росії. Москва, 1954 р.; Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.
Старі позначення: I.3580, 11831, Д-344.

9 Порохівниця. Поч. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома короткими розгалуженнями. Верхні торці закриті кістяними заглушками. Поверхня декорована мотивами очкового орнаменту (концентричні кола з крапкою всередині).

Ріг; вирізування, гравірування.

11,0 x 13,2. Інв. № Д-1451

Надійшла у 1912 р. з колекції О. Гансена.

Виставки: Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: I.5842, 5049, Д-330.

10 Порохівниця. Поч. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома короткими розгалуженнями. Два торці закриті кістяними заглушками. На верхньому – пристрій для засипання порошу. Одна сторона декорована дрібними мотивами очкового орнаменту у поєднанні з дугоподібними елементами.

Протилежна декорована шестипелюстковими розетками.

Ріг; мідь; вирізування, гравірування.

19,2 x 13,8. Інв. № Д-1422

Надійшла у 1924 р. з с. Максимовичі

Радомишльського пов. Київської губ.

Література: Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал. – К., 1962. – Л. 126.

Виставки: Українське народне мистецтво. НБР, м. Софія, 1958 р.

Старі позначення: I.10155, 5101, Д-345.

11 Порохівниця. Поч. XVIII ст.

Має вигляд стовбура, один кінець якого закруглений, інший – прямий, закритий заглушкою. Збоку – пристрій для засипання порошу. Поверхня декорована очковим орнаментом, мотиви якого утворюють вузькі смуги, волоти, хрестоподібні фігури.

Ріг; вирізування, гравірування.

12,0 x 8,5. Інв. № Д-1468

Надійшла у 1913 р. з с. Могильне Овруцького пов.

Волинської губ. (нині с. Поліське Житомирської обл.).

Придбана за кошти П'ятиченка.

Старі позначення: I.3142, 5101, Д-303.

12 Порохівниця. Поч. XVIII ст.

Форма у вигляді стовбура з двома розгалуженнями. Торці закриті кістяними заглушками, на верхньому – пристрій у вигляді трубочки для засипання порошу. У центрі – розетка, що

складається з багатопелюсткової квітки в обрамленні мотивів очкового орнаменту, розміщених по колу. До розетки з трьох кінців спрямовані стилізовані зображення квітки лілії. Контури порохівниці підкреслені смугами, заповненими очковим орнаментом. Бічні вузькі поверхні декоровані заштрихованими трикутниками.

Ріг; вирізування, гравірування.

17,0 x 15,5. Інв. № Д-1420

Надійшла у 1914 р. від графа Георга Вацлава Радіборовського.

Аналогії: Інв. № № Д-653, Д-1425, Д-1432 з колекції музею.

Література: Будзан А. Ф., Юрченко П. Г. Різьблення на дереві та рогові / Історія українського мистецтва. – К., 1968. – Т.3.

– С. 363. – Л. 270; *Ukrajinska narodna dekorativna umjetnost.*

Tekst kataloga Ljudmila Bjelous. – Banja Luka, 1989. – С. 7.

Виставки: До 325-річчя возз'єднання України та Росії.

Москва, 1979 р.; Українське народне декоративне мистецтво

XVIII – XX ст. СФРЮ, м. Баня Лука, Музей боснійського

краю, 1989 р.; Орнаментальне мистецтво козацької

доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: I.2526, 11837, Д-339.

13 Порохівниця. 1738 р.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Декорована гравіруванням. На одній з лицьових сторін – зображення святого Миколая і напис: СТИЙ НИКОЛА, вгорі – пишний рослинний орнамент. На зворотній – зображення трикульної церкви, сонця, місяця, великої квітки; внизу – Голгофський хрест зі знаряддями Страстей, навколо якого написи-криптограми: ІС / ХС (Ісус Христос) // НИКА (Перемагає) // К / Т (Копіє, Тростина).

На бічній поверхні вигравірувано: КИЛПА СОЙКА 1738.

Ріг; вирізування, гравірування.

16,2 x 13,0. Інв. № Д-1444

Надійшла у 1946 р.

Виставки: Українські старожитності. До 1000-ліття прийняття християнства на Русі (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1988 р.;

Орнаментальне мистецтво козацької доби

(з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: 1302, 271, 92, Д-966.

14 Порохівниця. 1744 р.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Торці закриті дерев'яними заглушками напівсферичної форми. Декорована гравіруванням. На одній із сторін зображення трикульної церкви, під нею – світські споруди теремного вигляду, риба, елементи геометричного орнаменту. На лівому боці вигравірувано дату 1744.

Ріг; дерево; вирізування, гравірування.

14,0 x 12,8. Інв. № Д-608

Надійшла у 1925 р.

Література: Корнієнко Наталія. Державний музей

українського народного декоративного мистецтва // ОМ.

– 1985. – № 5. – С. 24; Україна – козацька держава. – К.,

2005. – С. 241; Селівачов Михайло. Про українське народне мистецтво до XIX ст. // Ант. – 2006. – № 16-18. – С. 51.

Виставки: Українські старожитності. До 1000-ліття прийняття християнства на Русі (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1988 р.; Український народний одяг та предмети побуту XVIII – поч. XX ст. (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1989 р.; Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: 11836, Т-307, Д-299.

15 Порохівниця. 1768 р.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Торці закриті кістяними заглушками. Декорована гравірованим орнаментом. На одній із сторін: трикульна церква, виноградна лоза, пташка, вгорі – двоголовий орел. На зворотній стороні: вазон з двома переплетеними гілками виноградної лози, між ними – шестикінцевий хрест, вгорі – двоголовий орел, пташки, сонце з рисами людського обличчя, місяць, зірка. Над хрестом напис-криптограма: ІНЦІ (Ісус Назорей Цар Іудейський). Обабіч хреста: М/Р/Б (Місце Раєм Буде) // Г/А (Глава Адамова). Бічна поверхня декорована гірляндюю, на другій – нерозбірливий згори вниз напис: НАТ//РЅС//КА [...] 1768 // МЦА [...] ДНЯ.

Ріг, кістка; вирізування, гравірування.

23,2 x 18,2. Інв. № Д-3347

Надійшла у 1986 р. від Груздева Г. М., м. Київ.

Виставки: Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: КП-26089.

16 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму рога з закрученим вузьким кінцем. Торцева частина закрита металевою заглушкою з дерев'яною трубочкою для засипання порошу. Поверхня густо декорована крупними мотивами очкового орнаменту (парні концентричні кола з крапкою всередині). Дерево, метал; вирізування, різьблення.

18,0 x 6,5. Інв. № Д-1424

Надійшла у 1914 р., придбана за кошти Золотницького.

Література: Украинская народная резьба. Государственный музей украинского народного декоративного искусства: Комплект открыток / Сост. М. Куницкая. – Л.: Аврора, 1977; Україна – козацька держава. – К., 2005. – С. 239.

Виставки: Українські старожитності. До 1000-ліття прийняття християнства на Русі (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1988 р.; Український народний одяг та предмети побуту XVIII – поч. XX ст. (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1989 р.

Старі позначення: 1.2466, Д-300.

17 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Один нижній кінець закритий металевою заглушкою, верхній – кістяною,

з трубочкою для засипання порошу в рушницю. Декорована гравірованим орнаментом. У центрі – шестипелюсткова розетка, вміщена у коло, обрамлене зубцями. На двох нижніх розгалуженнях у напрямку до центру розміщені стилізовані зображення квітки лілії. Бічні вузькі поверхні декоровані смугами очкового орнаменту, по низу – зубці та трикутники.

Ріг, метал; вирізування, гравірування.

17,0 x 16,5. Інв. № Д-1425

Надійшла у 1923 р. з колекції О. Гансена.

Аналогії: Інв. № № Д-653, Д-1420, Д-1432 з колекції музею.

Література: Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал. – К., 1962. – Л. 131.; Народні перлини. К., 1971. – С. 54.

Виставки: Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: 1.5841, 5051, 5841, 824, 47, Д-335.

18 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Торці закриті кістяними заглушками, верхній має пристрій у вигляді трубочки для засипання порошу. Декорована гравірованим орнаментом. У центрі – багатопелюсткова розетка, вміщена у коло, обрамлене мотивами очкового орнаменту. З трьох розгалужень до центру спрямовані мотиви трилисників. Бічні поверхні підкреслені прямими лініями та смугами з мотивами очкового орнаменту. Двома такими смугами декорована і трубочка для засипання порошу.

Ріг; вирізування, гравірування.

18,0 x 16,2. Інв. № Д-653

Надійшла у 1916 р. з Галичини. Експедиція Д. М. Щербаківського.

Аналогії: Інв. № № Д-1420, Д-1425, Д-1432 з колекції музею.

Виставки: Українські старожитності. До 1000-ліття прийняття християнства на Русі (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1988 р.; Український народний одяг та предмети побуту XVIII – поч. XX ст. (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1989 р.

Старі позначення: 1.3383, 11832, Д-342.

19 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома короткими розгалуженнями. Торці закриті дерев'яними заглушками. Декорована гравірованим орнаментом. У центрі – розетка, вміщена у коло, оточене мотивами очкового орнаменту. На кінцях – орнаментальні мотиви, що нагадують стилізоване зображення квітки лілії.

Ріг, дерево; вирізування, гравірування.

12,0 x 14,0. Інв. № Д-1432

Надійшла у 1917 р.

Аналогії: Інв. № № Д-653, Д-1420, Д-1425 з колекції музею.

Старі позначення: 1.3408, 5046, 297, Д-297.

20 Порохівниця (з міркою для порошу). XVIII ст.

Плескатої форми у вигляді стовбура з двома розгалуженнями. Торці закриті кістяними заглушками, на верхньому – трубочка

для засипання пороху в рушницю. Декорована гравірованим орнаментом. У центрі – велика шестипелюсткова розетка в колі. Її елементи мають штрихове заповнення. Від розетки на кінці розгалужуються хвилясті стебла з листочками, які мають сітчасте заповнення. На зворотній стороні на шкіряному ремінці прикріплена мірка для пороху, яка має форму восьмигранної, розширеної у верхній частині трубочки, декорованої «ялинкою».

Ріг; вирізування, гравірування.

17,0 x 18,3; мірка – 5,0 x 2,3. Інв. № Д-1452

Надійшла з Волинської губ. у 1914 р.

Придбана за кошти П'ятиченка.

Аналогії: Інв. № Д-1450 з колекції музею.

Виставки: Українське народне мистецтво. НРБ, м. Софія, 1958 р.; Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: І.3093, 5096, Д-316.

21 Порохівниця. XVIII ст.

Плескатої форми у вигляді широкого стовбура з двома короткими вузькими розгалуженнями. Торці закриті кістяними заглушками, на верхньому – пристрій для засипання пороху. Декор: велика шестипелюсткова розетка зі штриховим заповненням пелюсток, від неї на нижні кінці спрямовані хвилясті стебла з листочками, заповненими штриховкою.

Ріг; вирізування, гравірування.

15,0 x 11,8. Інв. № Д-1450

Надійшла з Волинської губ. у 1914 р.

Придбана за кошти П'ятиченка.

Аналогії: Інв. № Д-1452 з колекції музею.

Література: Державний музей українського народного декоративного мистецтва: Альбом. – К., 1983. – С. 211.

Виставки: Українське народне декоративне мистецтво. НРБ, м. Софія, 1958 р.; Українські старожитності. До 1000-ліття прийняття християнства на Русі (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1988 р.

Старі позначення: І.3095, 5095, Д-341.

Мірка від порохівниці. XVIII ст.

Декорована очковим орнаментом, стилізованими квітами, трикутниками. Вузький кінець закритий дерев'яною заглушкою.

Кістка, дерево; вирізування, гравірування.

5,3 x 2,5. Інв. № Д-1428.

Надійшла у 1928 р.

Старі позначення: І.11148, 5061, Д-329.

22 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Нижні торці закриті кістяними заглушками, верхній – металевою, з ланцюжком і циліндричною трубочкою. Декорована гравірованим орнаментом. З одного боку – шестипелюсткова

розетка, з іншого – розетка, вгорі – серцеподібної форми металева пластина з вигравірованою монограмою та короною.

Ріг, метал; вирізування, гравірування.

15,2 x 22,0. Інв. № Д-1415.

Надійшла у 1918 р.

Виставки: Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: І.3945, 5038, Д-314.

23 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями, торці яких закриті металевими заглушками. Декорована гравірованим орнаментом. У центрі – розетка, оточена очковим орнаментом і дугоподібними мотивами.

Ріг, метал; вирізування, гравірування.

12,3 x 18,0. Інв. № Д-1419.

Надійшла у 1913 р. Придбана Д. М. Щербаківським

у антиквара Золотницького.

Старі позначення: І.2014, 5044, Д-295.

24 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Декорована гравіруванням. З одного боку – розетки та схематичне зображення людської фігури; з іншого – концентричні кола в центрі, на розгалуженнях – трикутники, заповнені штрихами.

Ріг; вирізування, гравірування.

12,5 x 12,0. Інв. № Д-1446

Надійшла у 1916 р. Придбана за кошти Майорова.

Старі позначення: І.3347, 5035, Д-304.

25 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура, одне з розгалужень якого зрізане, а торець іншого закритий дерев'яною заглушкою.

Декорована: з одного боку – розетка, з іншого – велика літера Т.

Ріг, дерево; вирізування, гравірування.

11,0 x 13,5. Інв. № Д-1436

Надійшла у 1912 р. з с. Жереб'ятин Переяславського пов.

Полтавської губ.

Старі позначення: І.1556, 5040, Д-321.

26 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома короткими розгалуженнями.

Декорована глибоко врізаним гравірованим орнаментом.

З одного боку – гнучкі стебла виноградної лози, з іншого – двоголовий орел

і дугоподібні гілки з квітами-дзвіночками та пташками.

Ріг; вирізування, гравірування.

Ріг; вирізування, гравірування.

17,5 x 17,5. Інв. № Д-1454

Надійшла у 1912 р.

Виставки: Орнаментальне мистецтво козацької доби

(з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: I.1093, 5094, Д-322.

27 Порохівниця-ладунка. XVIII ст.

Дерев'яна, серцеподібної форми з вузькою, видовженою шийкою, край якої облямований металом. Декорована різьбленим орнаментом. У центрі – багатопелюсткова розетка в обрамленні трикутників. У порохівницях-ладунках зберігали вже відлиті кулі.

Дерево, метал; вирізування, різьблення

16,0 x 9,0. Інв. № Д-605

Надійшла у 1935 р.

Література: Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал. – К., 1962. – Лл. 16.; Будзан А. Ф., Юрченко П. Г. Різьблення на дереві та рогові / Історія українського мистецтва. – К., 1968. – Т. 3. – С. 360. – Лл. 267;

Украинская народная резьба. Государственный музей украинского народного декоративного искусства: Комплект открыток / Сост. М. Куницкая. – Л.: Аврора, 1977; Антонович С. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. С. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів, 1992. – Перший форзац.

– Мал. 4; Україна – козацька держава. – К., 2005. – С. 239.

Виставки: Українське народне мистецтво. НРБ, м. Софія, 1958 р.;

Українські старожитності. До 1000-ліття прийняття християнства на Русі (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1988 р.;

Український народний одяг та предмети побуту XVIII – поч. XX ст. (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1989 р.;

Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: I.14091, 5074, Д-1047.

28 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму вузького видовженого стовбура з двома розгалуженнями. Торці закриті кістяними заглушками. Декорована гравірованим орнаментом. На одній стороні гнучка гілка з квітами і листям заповнює всю її площу; на іншій – подібний орнамент з розеткою у центрі.

Ріг; вирізування, гравірування.

24,0 x 16,2. Інв. № Д-1447

Надійшла у 1925 р. від Комісії по вилученню церковних цінностей.

Література: Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал. – К., 1962. – Лл. 138, 139.

Виставки: Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: I.11146, 5053, 837, 183, Д-307.

29 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму видовженого стовбура з двома короткими розгалуженнями. Торці закриті заглушками. Декорована гравірованим орнаментом у вигляді гнучких стебел виноградної лози, що виростають з вазона.

Ріг, мідь; вирізування, гравірування.

16,0 x 12,6. Інв. № Д-1449

Надійшла у 1923 р.

Виставки: Українське народне мистецтво. НРБ, м. Софія, 1958 р.

Старі позначення: I.5755, 5045, Д-324.

30 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура, розширеного вгорі, з двома дуже короткими розгалуженнями. Декорована гравірованим орнаментом у вигляді S-подібних стебел, густо закритих листям і гронами винограду.

Ріг; вирізування, гравірування.

17,5 x 18,7. Інв. № Д-1455.

Надійшла у 1916 р.

Виставки: Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: I.3412, 5032, Д-319.

31 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома короткими розгалуженнями. Декорована гравірованим орнаментом, який складається з переплетених стебел, заповнених штрихами, на яких розміщені листя та грона винограду.

Ріг; вирізування, гравірування.

19,5 x 14,5. Інв. № Д-1448.

Надійшла у 1925 р. від Комісії по вилученню церковних цінностей.

Виставки: Українське народне мистецтво. НРБ, м. Софія, 1958 р.; Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: I.11142, 5058, 829, Д-308.

32 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму видовженого стовбура з двома короткими розгалуженнями. Декорована пишним рослинним орнаментом. З обох боків з вазонів виростають гнучкі стебла, що розгалужуються по всій поверхні порохівниці. На них розміщені тюльпаноподібні квіти, листя, грона винограду.

Ріг, дерево; вирізування, гравірування.

21,5 x 19,5. Інв. № Д-604

Надійшла у 1912 р.

Література: Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал. – К., 1962. – Лл. 141.; *Ukrajinska narodna dekorativna umjetnost. Tekst kataloga Ljudmila Bjelous.* – Vanja Luka, 1989. – С. 7.; *Барви України: Альбом / Автор-упорядник Людмила Білоус.* – К., 2000. – С. 36.

Виставки: До 325-річчя возз'єднання України та Росії. Москва, 1979 р.; Українські старожитності. До 1000-ліття прийняття християнства на Русі (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1988 р.; Українське народне декоративне мистецтво XVIII – XX ст. СФРЮ, м. Баня Лука, Музей боснійського краю, 1989 р.;

Орнаментальне мистецтво козацької доби
(з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.
Старі позначення: I.1452, 11835, Д-339.

33 Порохівниця. XVIII ст.

Трапецієподібної форми з двома дуже короткими розгалуженнями. Вся поверхня однієї зі сторін заповнена зображенням рослини з великими квітами, що виростає з маленького вазона. На зворотній стороні зображення чотирикінцевого Голгофського хреста та херувима в оточенні рослинного орнаменту. Навколо хреста написи-криптограми: : ІС / ХС (Ісус Христос) // НИ / КА (Перемагає) // МЛ / РБ (Місце Лобне Раєм Буде).

Ріг, дерево; вирізування, гравірування.

16,0 x 15,0. Інв. № Д-607

Надійшла у 1924 р. з с. Кешинка Кобеляцького пов. Полтавської губ.

Література: *Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал.* – К., 1962. – С. 142; *Украинская народная резьба. Государственный музей украинского народного декоративного искусства: Комплект открыток / Сост. М. Куницкая.* – Л.: Аврора, 1977.

Виставки: *Українські старожитності. До 1000-ліття прийняття християнства на Русі* (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1988 р.; *Українське народне декоративне мистецтво XVIII–XX ст.* СФРЮ, м. Баня Лука, Музей боснійського краю, 1989 р.;

Орнаментальне мистецтво козацької доби
(з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: I.10156, 11839, Д-346.

34 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Декорована гравірованим орнаментом. На одній із сторін зображений вазон з центральним прямим і бічними вигинистими стеблами, на яких розміщені п'ятипелюсткові квіти та листя. На зворотній стороні – п'ятикінцевий Голгофський хрест зі знаряддями Страстей, біля його підніжжя – голова Адама (череп і перехрещені кістки). Над хрестом напис-криптограма: ІНЦІ (Ісус Назорей Цар Іудейський). Обабіч хреста з двох сторін написи-криптограми: І̃Σ / Х̃Σ (Ісус Христос) // Н̃И / К̃А (Перемагає) // М̃ / Л̃ (Місце Лобне) // Г̃ / Г̃ // Г̃ / Г̃ (Гора Голгофа) // А̃ / Г̃ (Адамова Голова). Біля списа з вістрям – К̃ (Копіє), біля списа з губкою на кінці – Т̃ (Тростина).

Ріг; вирізування, гравірування.

16,5 x 16,0. Інв. № Д-1426.

Надійшла у 1917 р.

Старі позначення: 5050, Д-313.

35 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Декорована гравірованим орнаментом. На одній стороні – рослинний орнамент у вигляді пишної гілки з квітами та листям. На іншій – шестикінцевий Голгофський хрест в оточенні рослинного орнаменту, над ним напис-криптограма: ІН / ЦИ (Ісус Назорей

Цар Іудейський). Навколо хреста написи-криптограми: І̃Σ / Х̃Σ (Ісус Христос) // НИ / КА (Перемагає) // МЛ / РБ (Місце Лобне Раєм Буде) // АГ (Адамова Голова). Інші написи витерті. Ріг, мідь; вирізування, гравірування.

18,0 x 14,7. Інв. № Д-1456

Надійшла у 1914 р. з м. Ладизин Гайсинського пов.

Подільської губ. Експедиція Д. М. Щербаківського.

Старі позначення: I.2922, 5056, Д-320.

36 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму вузького, видовженого, злегка загнутого рогу. Декорована неглибоким гравірованим орнаментом у вигляді гілки з квітами різної форми та листям. Вздовж бічної сторони вигравіровано напис, який дуже витертий, тому прочитати не вдається.

Ріг; гравірування.

21,0 x 2,8. Інв. № Д-1427

Надійшла у 1935 р.

Література: *Селівачов Михайло. Про українське народне мистецтво до XIX ст.* // *Ант.* – 2006. № 16-18. – С. 51.

Старі позначення: 5036, 831, Д-318.

37 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура, одне розгалуження якого зрізане, а друге закрите дерев'яним чопом. Декорована гравірованим орнаментом, який вкриває всю поверхню порохівниці. Орнамент: вигинисті стебла з листочками чергуються зі смугами геометричного орнаменту.

Ріг, дерево; вирізування, гравірування.

15,0 x 15,0. Інв. № Д-1457

Надійшла у 1917 р. з Полтавської губ. Придбана у Шидловського.

Виставки: *Українське народне мистецтво. НРБ, м. Софія, 1958 р.*

Старі позначення: I.3490, 5042, Д-334

38 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома широкими розгалуженнями. Один торець закритий дерев'яною заглушкою. Декорована гравірованим орнаментом у вигляді гілки з квітами тильпаноподібної форми та вазонів. Ріг, дерево; вирізування, гравірування.

16,7 x 19,5. Інв. № Д-1445

Надійшла у 1918 р. з колекції О. Гансена.

Старі позначення: I.5844, 5054, Д-306.

39 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму широкого стовбура з двома короткими розгалуженнями. Торці закриті дерев'яними заглушками. Декорована неглибоким гравірованим орнаментом у вигляді вигинистих гілок з листям, ялинок, зірочок, хрестиків.

Ріг, дерево; вирізування, гравірування.

9,3 x 13,7. Інв. № Д-1462

Надійшла у 1913 р. з с. Могильне Овруцького пов. Волинської губ. (нині с. Поліське Житомирської обл.). Придбана за кошти П'ятиченка.
Старі позначення: I.3141, 5047, 840, Д-327.

40 Порохівниця. XVIII ст.

Трапецієподібної форми, розширеної у верхній частині. Закрита дерев'яною заглушкою. Декорована гравірованим орнаментом. З однієї сторони – галузки з листям, з другої – Голгофський хрест в оточенні гірлянди квітів. Ріг, дерево; вирізування, гравірування.
9,2 x 10,7. Інв. № Д-1443
Надійшла у 1912 р.
Старі позначення: I.1094, 5043, Д-19.

41 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Декорована гравіруванням. На одній із сторін двоярусна композиція зі стилізованими зображеннями трикульних церков у поєднанні з рослинним орнаментом. На протилежній – святий Миколай і напис: $\tilde{\Sigma}:\tilde{\Omega}$ (Святий) / НІКОЛ(АЙ); на розгалуженнях – рослинний орнамент. Вздовж бічної поверхні погано читається вигравіруваний напис: $\Sigma : \tilde{N}$ (Святий Ніколай) :ЮХИМОВА : [...]. Ріг; вирізування, гравірування.
15,5 x 16,5. Інв. № Д-1437
Надійшла у 1916 р. від Майорова.
Старі позначення: I.3322, 5062, Д-18.

42 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму злегка загнутого рогу, один кінець якого розширений. Декорована гравіруванням. На одній із сторін зображені один під одним херувим, вазон, двоголовий орел, лев. На протилежній – херувим, шестикінцевий Голгофський хрест, пелікан, що годує своїм тілом пташенят, гілка з квітами та двома пташками на ній. Широкий кінець обрамлений меандром. Ріг; вирізування, гравірування.
22,0 x 4,0. Інв. № Д-1429
Надійшла у 1925 р.
Література: Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал. – К., 1962. – Лл. 121, б.
Старі позначення: I.1145, 11841, 182, Д-14.

43 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Один із торців закритий дерев'яною заглушкою. Декорована гравіруванням. Зображення розміщені на лицьовій та бічних поверхнях. У центрі – ведмідь, що грає на дуді, ліворуч – олень, собака, праворуч – одуд, вовк. Зображення поєднані з рослинним орнаментом. Верхній край огортає орнаментальна смуга, елементи якої мають східне походження.

Ріг, дерево; гравірування.
13,2 x 15,2. Інв. № Д-1434
Надійшла у 1924 р.

Виставки: Українське народне мистецтво XVIII – XX ст. СФРЮ, м. Бая Лука, Музей боснійського краю, 1989 р.; Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.
Старі позначення: I.10154, 5092, Д-337.

44 Порохівниця. XVIII ст.

Трапецієподібної форми. Торці закриті дерев'яними заглушками. Декорована гравіруванням. Всю поверхню однієї зі сторін займає квітуче дерево, під ним – трикульна церква, будинки. На зворотній стороні – сонце з рисами людського обличчя в обрамленні восьмикінцевої зірки. Ріг, дерево; гравірування.
15,5 x 14,5. Інв. № Д-1433
Надійшла у 1925 р.

Література: Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал. – К., 1962. – Лл. 132.; Державний музей українського народного декоративного мистецтва: Альбом. – К., 1983. – Лл. 211.
Виставки: Українське народне мистецтво XVIII – XX ст. СФРЮ, м. Бая Лука, Музей боснійського краю, 1989 р.; Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.
Старі позначення: I.11144, 5099, Д-296.

45 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму злегка загнутого рогу, темно-сірого кольору. Торець закритий дерев'яною заглушкою, декорованою шестипелюстковою розеткою. Гравірований орнамент має вигляд розеток, дуг, ламаних ліній, а також косих паралельних штрихів, виконаних інкрустацією рогом світлого кольору. Ріг, дерево; різьблення, гравірування, інкрустація.
21,3 x 6,4. Інв. № Д-1467
Надійшла у 1905 р. з колекції історика Миколи Костомарова, походить з м. Батурин Конотопського пов. Чернігівської губ.
Старі позначення: Э.О.498, 35360/8180, Д-312.

46 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Декорована гравіруванням. На одній із сторін зображений двоголовий орел. Бічні поверхні декоровані очковим орнаментом і ланцюжком ромбів. Ріг; гравірування.
18,0 x 18,0. Інв. № Д-1441
Надійшла у 1924 р.
Старі позначення: I.10153, 5039, Д-302.

47 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Декорована гравірованим малюнком. На одній із сторін – п'ятикінцевий Голгофський хрест зі знаряддями Страстей Христових, навколо

ного галузки виноградної лози і написи-криптограми: $\tilde{\Gamma}\tilde{\Sigma}$ / $\tilde{X}\tilde{\Sigma}$ (Ісус Христос) // НИ / КА (Перемагає) // М / Л // Р / Б (Місце Лобне Раєм Буде) // Г / Г (Гора Голгофа) // А / Г (Адамова Голова). Біля підніжжя хреста – череп і перехрещені кістки. Біля списа з вістрям – літера К (Копіє), біля списа з губкою – літера Т (Тростина). На протилежній стороні – вазон, оточений виноградною лозою.

Ріг; вирізування, гравірування.

15,0 x 13,0. Інв. № Д-1453

Надійшла у 1925 р.

Старі позначення: I.11143, 5093, 835, Д-328.

48 Порохівниця. XVIII ст.

Трапезієподібної форми, з двох половинок, з'єднаних шкіряними шнурами. Декорована гравіруванням. На лицьовій стороні, праворуч – трикупольна церква, ліворуч – восьмикінцевий хрест, між ними – галузка з квітами-дзвіночками.

Ріг; вирізування, гравірування.

16,5 x 16,4 x 18,5. Інв. Д-1435

Надійшла у 1925 р.

Аналогії: в альбомі "Українське народне мистецтво.

Різьблення та художній метал". – К., 1962. – Іл. 128.

Виставки: Українські старожитності. До 1000-ліття прийняття християнства на Русі (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1988 р.; Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: I.11147, 5059, Д-12.

49 Порохівниця. XVIII ст.

Пласкої серпоподібної форми, вузький кінець оформлений у вигляді голови качки з розкритим дзьобом і трубочкою, закритою металевим чопом з ланцюжком, прикріпленим до бічної поверхні. Торець закритий дерев'яною заглушкою.

Форму підкреслюють паралельні гравіровані лінії, поле між якими заповнене штрихами.

Ріг, мідь, дерево; різьблення, гравірування.

22,0 x 7,5. Інв. № Д-1465

Надійшла у 1949 р. від Григорука П. М.

з м. Косів Івано-Франківської обл.

Виставки: Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: Д-1355.

50 Порохівниця. XVIII ст.

Пласкої серпоподібної форми, вузький кінець з отвором оформлений у вигляді голови змії. Торець закритий дерев'яною заглушкою. Декор відсутній.

Ріг, дерево, мідь; різьблення, литво, карбування.

26,5 x 5,7. Інв. № Д-1464

Надійшла у 1906 р. від Комісії по влаштуванню Першої південноруської кустарної виставки. Походить з Галичини.

Виставки: Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: Э.О.5739, Д-16.

51 Порохівниця. XVIII ст.

Пласкої серпоподібної форми, вузький кінець з отвором у вигляді трубочки завершений стилізованим зображенням голови риби. Отвір закритий дерев'яним чопом, а торець – дерев'яною заглушкою. Поверхня декорована очковим орнаментом.

Ріг, дерево, метал; різьблення, гравірування.

22,0 x 7,5. Інв. № Д-1463

Надійшла у 1962 р. від Сагайдачної З. А.

Старі позначення: Ф-6520, Д-3067.

52 Порохівниця. XVIII ст.

Пласкої серпоподібної форми, вузький кінець з отвором завершений стилізованим зображенням голови риби, широкий – закритий дерев'яною заглушкою. Гравірований малюнок нечіткий. На одній із сторін зображений хрест, на іншій – квадрат, поділений на 4 частини, стилізоване дерево.

Ріг, дерево; різьблення, гравірування.

20,5 x 7,0. Інв. Д-1466

Надійшла у 1925 р.

Старі позначення: I.11516, 5064, Д-1038.

53 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму закрученого рога, круглого в перетині, вузький кінець якого завершений кулькою і торкається широкого кінця. Кулька орнаментована нарізами. Торець закритий білою кістяною заглушкою з отвором. Поверхня вкрита шкірою змії.

Дерев'яна основа, шкіра змії, кістка, метал;

вирізування, виточування, різьблення.

17,0 x 16,5. Інв. № Д-1430

Надійшла у 1914 р. Придбана за кошти Оффмана.

Література: Білоус Людмила. Орнаментальні особливості українських порохівниць (на матеріалах колекції Музею українського народного декоративного мистецтва) // Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ століття. – К., 2004. – С. 148 – Іл. 4а.; Україна – козацька держава. – К., 2005. – С. 240.

Виставки: Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: I.2901, 5088, Д-1043.

54 Порохівниця. XVIII ст.

Має форму короткого стовбура з трьома короткими розгалуженнями. Декор відсутній.

Ріг; вирізування.

10,0 x 12,0. Інв. № Д-1442

Надійшла у 1910 р. з с. Липлява Золотоніського пов.

Полтавської губ. Експедиція М. Біляшівського.
Старі позначення: 1.637, 5060, Д-1048.

55 Порохівниця або кисет для куль (кулійка). XVIII ст.

Темно-коричневого кольору, має форму міхура з вузькою видовженою шийкою. Між шийкою та корпусом – виступ, до якого прикріплена металева пряжка.

Міхур, метал.

23,5 x 9,0. Інв. № Д-1472

Надійшла у 1923 р.

Старі позначення: 1.5837, КП-22516, Д-4915.

56 Порохівниця. XVIII ст.

Кругла, з вузьким і низьким горлом з нарізами. З боків – дві маленькі ручки для ремінця. Декор: на заглибленому круглому полі стилізований рослинний орнамент – гілузки з листям.

З іншого боку орнамент ідентичний, але майже весь витертий.

Дерево; виточування, різьблення.

11,0 x 9,7. Інв. № Д-1458

Надійшла у 1913 р. з с. Коптюцязна Овруцького пов.

Волинської губ. Придбана за кошти Л. Кіпніса.

Старі позначення: И.1570, Д-20.

57 Порохівниця-ладунка. Др. пол. XVIII ст.

Має вигляд пласкої баклажки з вузькою шийкою, вкритою металом. Декорована різьбленим рельєфним орнаментом. З одного боку – квітова гірлянда по колу з розквітлою гілкою в центрі.

З іншого – двоголовий орел в обрамленні гірлянди квітів.

Дерево, мідний сляк; вирізування, виточування, рельєфне різьблення.

14,4 x 9,5. Інв. № Д-1438

Надійшла у 1935 р.

Література: Україна – козацька держава. – К., 2005. – С. 239.

Виставки: Український народний одяг та предмети побуту XVIII – поч. XX ст. (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1989 р.; Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: 1.14102, 5102, 1402, Д-301.

58 Порохівниця. Кін. XVIII ст.

Західні області України. Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Торці закриті заглушками. Кінці облямовані широкими металевими пластинами з карбованим і гравірованим орнаментом. У центрі – металева кругла пластина з мотивом шестипелюсткової розетки.

Ріг, латунь; вирізування, карбування, гравірування.

10,8 x 13,0. Інв. № Д-1431

Зареєстрована у 1982 р.

Аналогії: Інв. № Д-644 з колекції музею.

Виставки: Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: КП-23320, Д-5104.

59 Порохівниця. XIX ст.

Напівсферичної форми з розширеним пласким верхом, вкритим металом, на якому розміщений пристрій для засипання порошу у вигляді трубочки, стержень та два кільця, до яких прикріплені шкіряний пояс, декорований чотирма щільними рядами металевих капсулів. Декорована інкрустацією металом, перламутром. Поверхня вкрита лускоподібним декором з крапками. У центрі – кругла металева пластина з розеткою.

Дерево, метал, перламутр, шкіра; вирізування, лиття, карбування, гравірування, інкрустація.

13,2 x 6,5; пояс – 110,0 x 3,5. Інв. № Д-610

Надійшла у 1906 р. від Комісії по влаштуванню

Першої південноруської кустарної виставки.

Література: Народне мистецтво Галичини й Буковини. – К., 1919. – С. 10 (вгорі праворуч); Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал. – К., 1962. – Іл. 130.

Виставки: Перша південноруська кустарна виставка. Київ, Художньо-промисловий і науковий музей ім. Миколи II (нині – НХМУ), 1906 р.; Український народний одяг та предмети побуту XVIII – поч. XX ст. (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1989 р.;

Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.

Старі позначення: 666, 5736, Д-482.

60 Зубенко Микита. Порохівниця. 1796 р. (можливо 1706).

Запорозька Січ, курінь Дядьківський (територія нинішньої Запорізької обл.). Має форму стовбура з двома розгалуженнями: одне видовжене, друге коротке, зрізане. Стовбур закритий кістяною заглушкою. Декорована гравірованим орнаментом. На одній стороні – фантастичні квіткові мотиви, заповнені штриховим малюнком, очковий орнамент, птахи, риба. На іншій – двоголовий орел, біля нього – напис ЦАРЬ / ПТИЦА, нижче – зображення церкви в оточенні гірлянд квітів і напис: ХРАМЪ / МИХАИЛ. Вздовж бічної

сторони вигравірувано в один ряд напис: 1796 ГОДА МИКИТА ЗУБЕНКОУРИНА ДЯДКЪВСКОГО РОБИВЪ НАРИКИ БЕИСЪГА. Ріг; вирізування, гравірування.

17,0 x 8,0. Інв. № Д-1417

Надійшла у 1918 р. від графа О. Бобринського.

Література: Білоус Людмила. Орнаментальні особливості українських порохівниць (на матеріалах колекції Музею українського народного декоративного мистецтва) // Музейна справа та музейна політика в Україні XX століття. – К., 2004. – С. 145. – Іл. 1а.

Старі позначення: 1.3582, 5033, Д-317.

61 Порохівниця. Поч. XIX ст.

Пласкої серпоподібної форми. Вузький кінець оформлений у вигляді качинової голови і служить отвором для засипання порошу в рушницю. Декорована гравірованим малюнком. Композиція поділена на 4 яруси. На одній із сторін – картуш еліпсоподібної форми, над ним – корона, з боків – зображення єдиного та

ягнати і напис: ЕДИНОРОГЪ И АГЪВЪ; голова бика в обрамленні рослинного орнаменту; сільський пейзаж з будинками, колодязем, жіночою постаттю з коромислом і відрами; пара, що танцює і напис: ЗАЙГРАЙ БРАТЬ КАЗАЧКА НУТКА ВИПЬЕМЪ ГАРАНЯ ВИНЦА; галузка з квітами та листям. На зворотній стороні – картуш еліпсоїдної форми з короною, яку підтримують ангели; спущені знамена, гармати, труби, барабан, схрещені шаблі, монограма Н/А; башта, дерева, птах, корабель; солдат з рушницею і качкою у руці, напис: А УТОЧКА ПОПАЛАСЬ; галузка з квітами та листям.

Ріг бика; різьблення, гравірування.

44,0 x 11,7. Інв. № Д-1469

Надійшла у 1923 р. з колекції О. Гансена.

Література: *Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал.* – К., 1962, іл. 140; Білоус Людмила. *Орнаментальні особливості українських порохівниць (на матеріалах колекції Музею українського народного декоративного мистецтва) // Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ століття.* – К., 2004. – С. 148. – Іл. 4 в.

Виставки: *Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.*

Старі позначення: І.5849, 5071, Д-15.

62 Порохівниця. Кін. ХVІІІ ст.

Пласкої серпоподібної форми. Вузкий кінець завершений стилізованим зображенням голови змії з трубкою для засипання порошу. Лінії гравірованого малюнка нечіткі. На одній із сторін зображений військовий у мундирі, панталонах, високих чоботях, без головного убору.

Ріг, мідь; різьблення, гравірування

37,0 x 9,7. Інв. № Д-1470

Надійшла у 1923 р.

Виставки: *Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ, 1992 р.*

Старі позначення: І.О. 2008, 5063, Д-17.

63 Порохівниця. 1885 р. (?)

Має форму злегка загнутого рога. Вузкий кінець має отвір, закритий дерев'яним чопом. Торець закритий кістяною заглушкою, на якій продряпане число 1885. Декор відсутній.

Ріг, дерево; вирізування.

19,5 x 5,0. Інв. № Д-1459

Надійшла у 1914 р. з Волинської губ. Придбана за кошти П'ятиченка.

Старі позначення: І.3096, 5048, Д-13.

64 Порохівниця з поясом. ХІХ ст.

Станіславське воєводство (нині Івано-Франківська обл.), с. Яворів. Має форму стовбура з двома розгалуженнями. Торці закриті заглушками, на верхньому – пристрій для засипання порошу. Кінці облямовані широкими металевими пластинами з карбованим орнаментом. У центрі – металева кругла пластина з зубчастим краєм, декорована мотивом розетки.

Обабіч стовбура – фігурні металеві пряжки, до яких кріпиться широкий шкіряний пояс, декорований рядами капсулів.

Ріг, мідь, латунь, шкіра; вирізування, карбування, лиття, гравірування, аплікація.

17,0 x 16,8; пояс – 133,5 x 5,0. Інв. № Д-644

Надійшла у 1959 р. Придбана у Якібюк Гафії Іванівни.

Аналогії: Інв. № Д-1431 з колекції музею.

Старі позначення: Ф-3316, Д-2922.

65 Порохівниця з поясом. 1911 р.

Станіславське воєводство (нині Івано-Франківська обл.), Косівський повіт, с. Сокалівська Річка. Має форму короткого стовбура з двома вузькими видовженими розгалуженнями.

Торці закриті кістяними заглушками, на верхньому – пристрій для засипання порошу та пробка з круглим завершенням.

Декор однобічний: мотиви геометричного орнаменту, що підкреслюють форму; в центрі – шестипелюсткова розетка в орнаментальному колі. До металевої пряжки кріпиться широкий пояс з білої шкіри, декорований чотирма рядами капсулів.

Ріг, метал, шкіра; карбування, гравірування, лиття, аплікація.

18,0 x 17,8; пояс – 154,0 x 4,0. Інв. № Д-1460

Надійшла у 1946 р. з експедиції по Івано-Франківській обл.

наукових працівників КДМУМ Н. П. Рудь та М. Д. Долинської.

Література: *Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал.* – К., 1962. – Іл. 130.

Виставки: *Український народний одяг та предмети побуту ХVІІІ – поч. ХХ ст. (з фондів ДМУНДМ) Київ, ДМУНДМ, 1989 р.*

Старі позначення: КВ-1411, Д-999.

66 Порохівниця з поясом. 1918 р.

Івано-Франківська обл. Дерев'яна, імітує форму рога з двома розгалуженнями. Торці закриті заглушками, на верхньому – дерев'яний чіп з фігурним завершенням. Декорована різьбленням.

На одній стороні – шестипелюсткова розетка, над нею – дата 1918 у прямокутному обрамленні, вазони. На протилежній стороні декор виконаний технікою інкрустації: розетка, стилізовані зображення квіткового орнаменту. Пояс широкий, з білої шкіри, декорований шістьма щільними рядами капсулів.

Дерево, бісер, перламутр, шкіра, мідь, латунь; вирізування, різьблення, інкрустація, лиття, карбування, гравірування.

18,0 x 13,0; пояс – 128,0 x 6,0. Інв. № Д-1461

Надійшла у 1963 р. з території Івано-Франківської обл.

Дарунок Ружени Гульки.

Старі позначення: ДФ-87, Д-3226.

Перелік скорочень

б/г (рос.)	– без года
губ.	– губернія
ДМУНДМ	– Державний музей українського народного декоративного мистецтва
Др. пол.	– друга половина
д-ра	– доктора
Іл.	– ілюстрація
Іл. (рос.)	– иллюстрация
ім.	– імені
Інв.	– інвентарний
кат.	– каталожний
КДМУМ	– Київський державний музей українського мистецтва
Кін.	– кінець
м.	– місто
Мал.	– малюнок
НРБ	– Народна Республіка Болгарія
НХМУ	– Національний художній музей України
обл.	– область
пов.	– повіт
Поч.	– початок
р.	– рік
ред.	– редакцією
с.	– село
Сост. (рос.)	– составитель
С.	– сторінка
ст.	– століття
СФРЮ	– Соціалістична Федеративна Республіка Югославія
Т.	– том
УРСР	– Українська Радянська Соціалістична Республіка

Виставки

1906

Перша південноруська кустарна виставка. Київ, Художньо-промисловий і науковий музей ім. государя-імператора Миколи Олександровича.

1954

До 300-ліття возз'єднання України та Росії. Київ, Москва.

1958

Українське народне мистецтво. НРБ, м. Софія.

1979

До 325-ліття возз'єднання України та Росії. Москва.

1988

Українські старожитності. До 1000-ліття прийняття християнства на Русі (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ.

1989

Український народний одяг та предмети побуту XVIII – поч. XX ст. (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ.

1989

Українське народне декоративне мистецтво XVIII – XX ст. (з фондів ДМУНДМ). СФРЮ, м. Баня Лука, Музей боснійського краю.

1992

Орнаментальне мистецтво козацької доби (з фондів ДМУНДМ). Київ, ДМУНДМ.

Література

- 1 Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1992. – С. 98 – 99.
- 2 Апанович О. М. Розповіді про запорозьких козаків. – К.: Дніпро, 1991.
- 3 Археологія доби українського козацтва XVI–XVIII ст. / Д. Я. Телегін (відп. ред.), І. С. Винокур, О. М. Титова, І. К. Свешніков та ін.: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997.
- 4 Барви України: Альбом / Автор-упорядник Людмила Білоус. – Київ, 2000.
- 5 Білоус Людмила. Орнаментальні особливості українських порохівниць (на матеріалах колекції Музею українського народного декоративного мистецтва) // Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ ст. Збірник наукових праць за ред. д-ра мистецтвознавства М. Р. Селівачова. – К.: Златограф, 2004. – С. 145–150.
- 6 Будзан А. Ф., Юрченко П. Г. Різьблення на дереві та рогах / Історія українського мистецтва. – К., 1968. – Т. 3. – С. 355–364.
- 7 Восточное оружие. Памятники материальной культуры Азербайджана. 1. Текст С. Джангировой. Под ред. П. А. Азизбековой. – Академия наук Азербайджанской ССР, Музей истории Азербайджана, б/г.
- 8 Гійом-Левассер де Боллан. Опис України. – К.: Наукова думка, 1990.
- 9 Грушевський М. Ілюстрована історія України. Київ – Львів, 1913.
- 10 Грушевський Михайло. Ілюстрована історія України. – К.: Друкарня Акц. т-ва «Петро Барський», 1917.
- 11 Державний музей українського народного декоративного мистецтва: Альбом / Авт.-упоряд.: Н. Л. Розсошинська, Є. Д. Антоненко, Л. М. Ульянова та інші. – К.: Мистецтво, 1983.
- 12 Запорозці. До історії козацької культури / Упорядник тексту І. Є. Кравченко. – К.: Мистецтво, 1993.
- 13 З української старовини: Альбом / Текст Д. І. Яворницького. Мал. М. С. Самокиша, С. І. Васильківського; Пер. з рос. та упоряд. Ю. О. Іванченка. – К.: Мистецтво, 1991.
- 14 Каталог українських древностей коллекции В. В. Тарновского с приложением 16-ти таблиц фототипных снимков. – Киев, 1898.
- 15 Комишан Віктор. Словник зброярських термінів / Україна – козацька держава / Керівник проекту, упорядник Недяк В. В. – Київ: Емма, 2005.
- 16 Корнієнко Наталя. Державний музей українського народного декоративного мистецтва // Образотворче мистецтво. – 1985. – № 5. – С. 24–27.
- 17 Крипякевич Іван, Гнатівич Богдан. Історія українського війська. – Л., 1936.
- 18 Музей українського народного декоративного мистецтва: Буклет / Автор-упорядник Людмила Білоус. – К.: Златограф, 2004.
- 19 Народне мистецтво Галичини й Буковини. – К., 1919.
- 20 Народні перлини / Упорядкування текстів і вступне слово М. Стельмаха. – К.: Дніпро, 1971.
- 21 Ситий Ігор. Гетьманські універсали й печатки у збірці Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського // Пам'ятки України: історія та культура. Державний науковий часопис. – 2001. – № 1–2. – С. 148–152.
- 22 Собранія Вавельського королівського замка / Текст Ежи Шаблєвски. – Варшава: Аркады, б/г.
- 23 Тищенко О. Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII – XVIII ст.). – К.: Либідь, 1992. – С. 93, 138–139.
- 24 Украинская народная резьба. Государственный музей украинского народного декоративного искусства: Комплект открыток / Сост. М. Куницкая. – Л.: Аврора, 1977.
- 25 Україна – козацька держава / Керівник проекту та упорядник Недяк В. В. – К.: Емма, 2005.
- 26 Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал / Упорядники Юрченко П. Г., Будзан А. Ф., Жолтовський П. М. – К., 1962.
- 27 Яворницький Д. І. Історія запорозького козацтва. – К.: Наукова думка, 1990. – Т. 1–2.
- 28 Ukrajinska narodna dekorativna umjetnost / Tekst kataloga Ljudmila Bjelous. – Banja Luka, 1989.

Автор-упорядник:
Людмила Білоус

Рецензент:
доктор мистецтвознавства
Михайло Селівачов

Дизайн та верстка:
Андрій та Оксана Чумаченко

Фото: Дмитро Колосов
Друк: Оранта, поліграфічна фірма

Замовлення № 0804/307
Формат 60х90/16
Папір крейдований, 150 гр.
Наклад 400 примірників

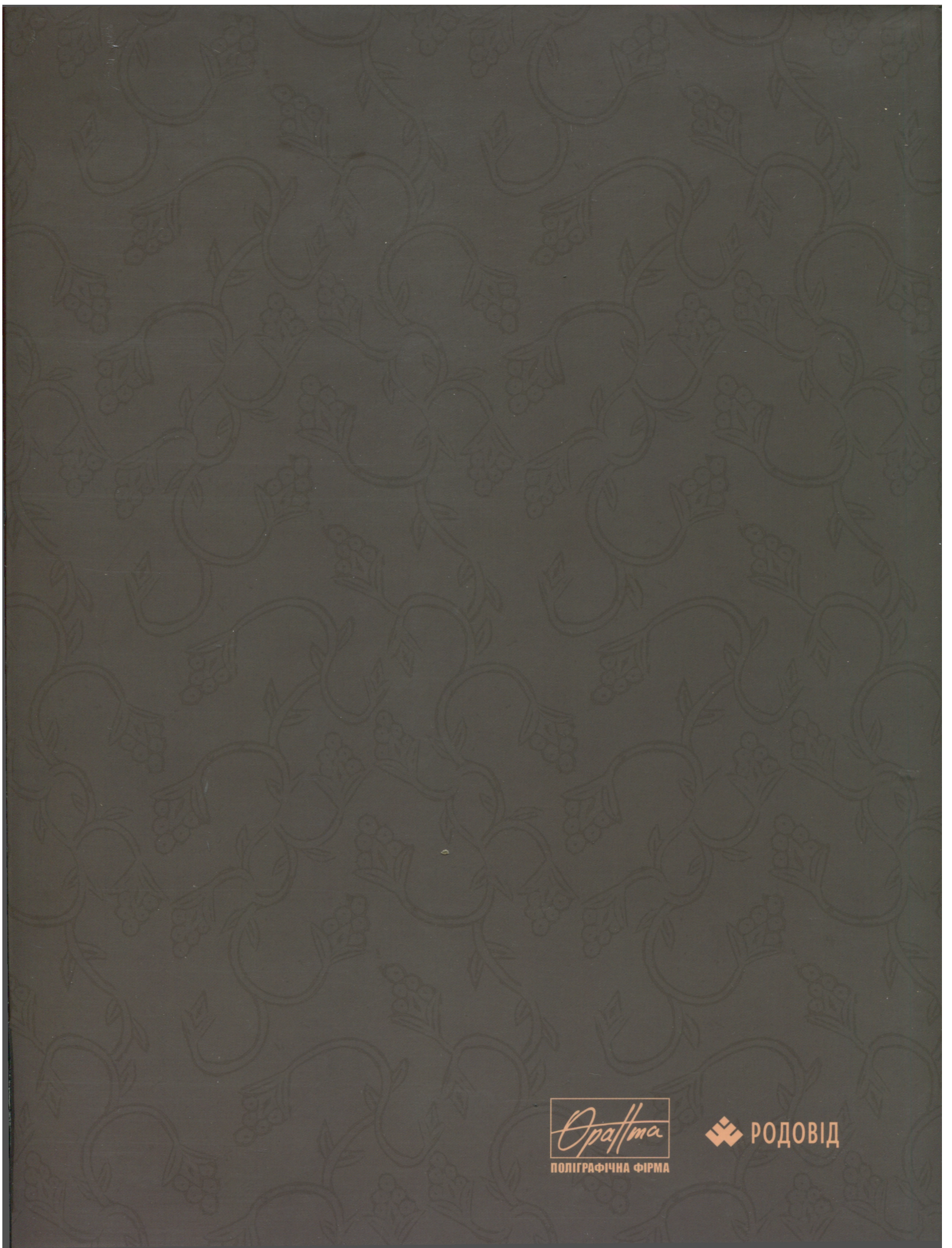
Друкується за рішенням науково-методичної ради
Музею українського народного декоративного мистецтва
(протокол № 2 від 26. 05. 2006 р.)

Українські порохівниці XVII – початку XX століть:
Б61 Каталог / Автор-упорядник: Людмила Білоус. – К.: Родовід,
2008. – 88 с.: іл.
ISBN 978-966-7845-39-1

Каталог уперше представляє в повному обсязі колекцію порохівниць кінця XVII – початку XX століть, яка зберігається в Музеї українського народного декоративного мистецтва. Основну її частину складають пам'ятки козацької доби. Видання висвітлює маловивчену галузь народного мистецтва. Призначене для музейних працівників і широкого кола читачів, які цікавляться вітчизняною історією та культурою.

УДК 069.5:745](085)
ББК 85.1014я2

Спрайт
ПОЛІГРАФІЧНА ФІРМА

 РОДОВІД